

KORESPONDENCIJA ŠIME LJUBIĆA I FRANJE RAČKOGA

Tihana Luetić
Odsjek za povijesne znanosti
ZPDZ HAZU
Zagreb

UDK 930.1-05Ljubić, Š.(044)
930.1-05Rački, F.(044)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 21.2.2002.
Prihvaćeno: 19.6.2002.

U ovom se radu, uz kraći uvod, donose dosad neobjavljena pisma Šime Ljubića i Franje Račkoga, najvećim dijelom iz šezdesetih godina 19. stoljeća, koja se nalaze u Državnom arhivu u Zadru i Arhivu HAZU u Zagrebu. Niz detalja iz njihove međusobne korespondencije može pomoći u rasvjetljavanju nekih pitanja vezanih uz njihovu međusobnu suradnju te općenito uz njihovo djelovanje na znanstvenom i kulturnom polju, posebice Ljubićevo. Prepiska ove dvojice istaknutih znanstvenika koji su pripadali hrvatskoj intelektualnoj eliti druge polovine 19. stoljeća donosi se u cjelovitom prijepisu.

Ključne riječi: Šime Ljubić, Franjo Rački, kulturna povijest, historiografija, XIX. stoljeće

U Državnom arhivu u Zadru i Arhivu HAZU u Zagrebu, u ostavštinama Šime Ljubića i Franje Račkoga, nalaze se pisma iz međusobne korespondencije te dvojice naših istaknutih kulturnih i znanstvenih djelatnika druge polovine 19. stoljeća, koja do sada nisu objavljena, a najvećim dijelom nisu niti korištena.

U fondu Ostavština Šime Ljubića, u Državnom Arhivu u Zadru,¹ nalazi se 598 pisama upućenih Šimi Ljubiću od ukupno 201 osobe ili institucije, a od kojih veliki dio čine najeminentnija imena domaće i svjetske znanstvene i kulturne javnosti toga doba. Ta pisma jasno svjedoče o njegovu ugledu i važnosti u vremenu kada je djelovao, poglavito o njegovu radu na području povijesnih znanosti i arheologije, te su vrijedan povijesni izvor koji daje mnoštvo podataka o Ljubićevoj suradnji sa znanstvenicima i institucijama, o njegovu privatnom životu i sl.

Ovaj fond čini glavninu Ljubićeve korespondencije i, dakako, najviše je pisama upućenih njemu. Međutim, niz pisama Ljubiću nalazi se i u Arhivu HAZU u Zagrebu u fondu Registratura Akademije. Tu je riječ o službenoj Ljubićevoj korespondenciji s Akademijinom upravom, Vladom i Muzejskim odborom iz vremena dok je Narodni muzej bio pod upravom Akademije. Znatan broj njegovih pisama čuva se i Arhivu Arheološkog

¹ Državni arhiv u Zadru, fond Ostavština Šime Ljubića (dalje: DAZ, OŠLJ). Ljubićeva korespondencija nalazi se u kutiji broj 11 i podijeljena je u svežnjeve, a svako pismo i koncept označeni su brojem. Fond Šime Ljubića u zadarskom arhivu sredio je Nikola Čolak koji je i objavio njegov inventar: Nikola Čolak, Inventar rukopisne ostavštine Šime Ljubića, *Arhivski vjesnik*, sv. 4-5, Zagreb 1961.-1962., str. 225-262.

muzeja u Zagrebu, a vezan je uz njegovu djelatnost u Muzeju. Ljubićeva pisma upućena raznim osobama i institucijama nalaze se po različitim arhivima i fondovima privatnih osoba, a u njegovoj ostavštini čuvaju se samo njihovi koncepti. Tako se u zadarskom arhivu u njegovoj ostavštini nalazi i 46 takvih koncepta pisama.

U hrvatskoj historiografiji citate iz Ljubićevih pisama² nalazimo već u pisca njegova nekrologa, Tadije Smičiklasa.³ Od autora koji su se poslije bavili i koristili Ljubićevom korespondencijom navodimo Stjepana Antoljaka koji je donio neka pisma u zbirci *Miscellanea* i u pregledu hrvatske historiografije⁴, Ivana Brlića koji se bavio Ljubićevom korespondencijom s Andrijom Torkvatom Brlićem,⁵ Milana Škrbića i Vinka Valčića koji su se koristili dijelom Ljubićeve korespondencije obrađujući Ljubićeve rasprave s autonomašima i baveći se poviješću njegova djela *Ogledalo književne poviesti jugoslavenske na područjanje mladeži*,⁶ Nadu Beritić koja je objavila pisma Ide Düringsfeld upućena Ljubiću⁷ i Ivana Pederina koji u svojem radu o životu i ideološkoj podlozi djelovanja Šime Ljubića također rabi brojna pisma iz zadarskog arhiva.⁸

Korespondencijom Franje Račkog koja je dio njegove ostavštine sačuvane u Arhivu HAZU u Zagrebu, do sada su se bavili mnogi autori.⁹ Kao najopsežnija i najcjelovitija objavljena je međusobna korespondencija Franje Račkog sa Strossmayerom¹⁰ i Valta-

² Radi se o Ljubićevim pismima iz Državnog arhiva u Zadru, osim u radu Ivana Brlića koji donosi prijepis deset Ljubićevih pisama A. T. Brliću, a koja se nalaze u Arhivu obitelji Brlić u Slavonskom Brodu. Ljubićeva, pak, službena korespondencija iz Arhiva HAZU u Zagrebu i Arhiva Arheološkog muzeja u Zagrebu korištena je pri izradi rada: Tihana Luetić, Šime Ljubić kao upravitelj Zemaljskoga Narodnog Muzeja u Zagrebu od 1867. do 1878. godine, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, sv. 19, Zagreb 2001. str. 215-261. Međutim, ta korespondencija, koja je strogo službenoga karaktera, nije tema ovog rada.

³ Tadija Smičiklas, *Život i djela Šime Ljubića, Ljetopis JAZU za god. 1897.*, sv. XII, Zagreb 1898., str. 150-243.

⁴ Stjepan Antoljak, ur., *Miscellanea Državnog arhiva u Zadru*, sv. II.-IV., Zadar 1950.-1952., prepisao Ante Strgačić, br. 95, 97-99 i Antoljak, *Hrvatska historiografija do 1918.*, knj. II., Zagreb 1992., str. 40-76.

⁵ Ivan Brlić, Deset pisama akademika Šime Ljubića Andriji Torkvatu Brliću, *Starine*, sv. 45, Zagreb 1955., str. 311-330.

⁶ Milan Škrbić – Vinko Valčić, Iz doba narodnog preporoda. Oko polemike Šime Ljubića s autonomašima (1860-1962), *Zadarska revija*, sv. 10, br. 2, Zadar 1961., str. 117-125 i Škrbić – Valčić, Geneza Ljubićeva "Ogledala..." u svjetlu razvitka nacionalnoga pokreta u Dalmaciji, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, sv. 2, Zadar 1963., str. 170-195.

⁷ Nada Beritić, Dalmatinske teme Ide Düringsfeld, *Analitički historijski Institut JAZU u Dubrovniku*, sv. 12, Dubrovnik 1970., str. 367-388.

⁸ Ivan Pederin, Život i ideološki sadržaj u djelu Šime Ljubića, *Croatia Christiana Periodica*, god. 16, br. 29, Zagreb 1992., str. 85-125.

⁹ Više o korespondenciji Franje Račkoga, njezinu korištenju i sadržaju vidi u: Ivan Erceg, Djelatnost Dra Franje Račkoga odražena u njegovoj korespondenciji, *Zbornik Historijskog Instituta JAZU*, sv. 2, Zagreb 1959., str. 263-288. Vidi i: Ante Gulin, Bibliografija radova Franje Račkoga i bibliografija radova o njemu, *Zbornik zavoda za povijesne znanosti istraživačkog centra JAZU*, sv. 9, Zagreb 1979., str. 323-370. Podaci o izdanjima korespondencije Franje Račkog u bilj. 10-22 citirani su prema ovoj bibliografiji A. Gulina.

¹⁰ Ferdo Šišić, *Korespondencija Rački – Strossmayer*, knj. I-IV, Zagreb 1928.-1931.

zarom Bogišićem.¹¹ U cijelosti su objavljena i pisma Franje Račkog Ivanu Potočnjaku,¹² Euzebiju Fermendžinu,¹³ Ivanu Vončini i Mihovilu Klaiću,¹⁴ Franu Kurelcu,¹⁵ Stojanu Novakoviću,¹⁶ Nikoli I. Petroviću i Jovanu Sundečiću,¹⁷ zatim pisma upućena Račkome od Vatroslava Jagića,¹⁸ Petra Preradovića,¹⁹ Ilariona Ruvarca,²⁰ niza srpskih književnih i znanstvenih radnika²¹ i Luke Zore²².

Što se tiče prepiske Franje Račkoga sa Šimom Ljubićem, neka su pisma već korištena, a u svojim, već spomenutim, radovima obrađivali su ih Stjepan Antoljak i Ivan Pederin.²³ Međutim, pisma Šime Ljubića čiji prijepis, uz ona Franje Račkoga, donosimo u ovom radu do sada uglavnom nisu obrađivana ni objavljivana.

Izbor korespondencije Šime Ljubića s Franjom Račkim napravljen je ponajviše zbog njihova značenja i važnosti u našoj historiografskoj znanosti u drugoj polovini 19. stoljeća. Osim toga, iz njihove je međusobne komunikacije ostala sačuvana poprilična grupa pisama koja nam se čini vrijednim izvorom za objavljivanje. Naime, od pisama Franje Račkog upućenih Ljubiću sačuvano je svega šest, no u ostavštini Račkog nalaze se 23 Ljubićeva pisma koja su tematski i kronološki povezana. Jedino su dva posljednja pisma "izvan serije" (jedno iz 1874. i jedno iz 1893. godine).²⁴

S obzirom na brojnost sačuvanih Ljubićevih pisama upućenih Račkome, iz te korespondencije doznajemo puno više o djelovanju samog Ljubića. Što se tiče njihova sadržaja, uvjetovali su ga i položaji i funkcije Račkoga i Ljubića u to doba. Tako Ljubić najvećim

¹¹ Viktor Novak, Valtazar Bogišić i Franjo Rački, *Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda*, I. odeljenje SANU, knj. 25, Beograd 1960.

¹² Pisma dra Franje Račkoga, *Prosvjeta* (Zagreb), god. IV, Zagreb 1896., br. 16., str. 507-509; br. 17, str. 537-538; br. 18, str. 567-569; br. 19, str. 601-602; br. 20, str. 634-635.

¹³ Franjo Lampe, Pisma Račkoga Euzebiju Fermendžinu, *Vienac*, god. XXIX, br. 30, Zagreb 1897., str. 488.

¹⁴ *Jubilarni broj Obzora*, 1910., str. 35-36, 40 i *Jubilarni broj Narodnog lista*, 1912., str. 89.

¹⁵ Branko Drechsler, Iz ostavštine Frana Kurelca, *Grada za povijest književnosti hrvatske*, sv. 8, Zagreb 1915., str. 63-142.

¹⁶ Mileta St. Novaković, *Godišnjice Nikole Čupića*, 38/1929., str. 231-281.

¹⁷ *Zapisi*, god. X, Cetinje 1937., sv. XVII, br. 2, str. 93-96 i god. XI, Cetinje 1938., sv. XX, br. 6, str. 364-366.

¹⁸ Vatroslav Jagić, *Spomeni mojega života*, sv. I i II, Beograd 1930./1934. i Rudolf Maixner – Ivan Esih, Pisma Vatroslava Jagića Franji Račkome, *Grada za povijest književnosti hrvatske*, sv. 18, Zagreb 1950., str. 9-101.

¹⁹ Milivoj Šrepel, Preradovićeve pisma, *Grada za povijest književnosti hrvatske*, sv. 1, Zagreb 1897., str. 99-239.

²⁰ Ferdo Šišić, Pet pisama Ilariona Ruvarca Franju Račkome, *Glasnik Istoriskog društva u Novom Sadu*, god. 5, sv. 2, Novi sad 1932., str. 273-277.

²¹ Viktor Novak, Srpski naučnici i književnici u prepisci sa Franjom Račkim, *Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda*, I. odeljenje SANU, knj. 26, Beograd 1964.

²² Ivo Perić, Pisma Luke Zore Valtazaru Bogišiću, Franji Račkom i Vatroslavu Jagiću, *Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku*, sv. 18, Dubrovnik 1980., str. 327-337.

²³ Za svako od tih pisama navodit ću u bilješki gdje se spominje.

²⁴ To su jedina dva sačuvana pisma Ljubića Račkome iz kasnijeg razdoblja. Razumljivo da pismene komunikacije u tom razdoblju nema kao prije, osim dakako službene korespondencije, jer su u to doba objoica bili u Zagrebu.

dijelom izvještava Račkoga o svojem znanstvenom radu, traži od njega niz usluga u vezi s objavljivanjem svojih radova, namještenjem, rješavanjem raznih sporova i sl. S druge strane, u pismima Franje Račkoga uglavnom nalazimo obavještenja Ljubiću glede njegova zaposlenja u Zagrebu te nekoliko molbi za članke u časopisu *Knjževnik*, kao i za prijepise iz mletačkih arhiva.

Najintenzivniju prepisku ta dvojica hrvatskih znanstvenika vodila su u šezdesetim godinama 19. stoljeća, vremenu kad se formiraju najviše kulturne i znanstvene institucije u Banskoj Hrvatskoj i kad nastaju temeljna djela hrvatske historiografije. Upravo teme vezane za tu problematiku provlače se najvećim brojem pisama.

Ljubić je u doba njihove prepiske bio zaposlen kao profesor na gimnaziji u Rijeci gdje je službovao od 1863. do 1867. godine. Prema Ljubićevim riječima, na toj je gimnaziji predavao "poviest u VI. VII. VIII. staroslavenski u VII. VIII., italijanski u VII. VIII."²⁵ Međutim, kada je 1866. osnovana Akademija, a pod njezinom upravom i Narodni muzej, Ljubić je bio jedna od osoba na koju je Rački, predsjednik Akademije, iskreno računao te ga je, kao i Kukuljević, poticao da dođe u Zagreb. Upravo se tada oko Akademije i nekih kulturnih časopisa formirao krug nacionalne kulturne i znanstvene elite. Kada je riječ o tomu novom Ljubićevu angažmanu, nije se radilo samo o objavljivanju Ljubićeve vrijedne građe iz mletačkih arhiva u izdanjima JAZU, već i o zaposlenju u Narodnom muzeju na mjestu muzejskog čuvara.²⁶ Tako je Ljubić u studenom 1867. postao pristav arheološkog odjela Narodnog muzeja, doduše s ovlastima čuvara, a nešto kasnije je, također uz potporu Račkoga, postao i službeni muzejski čuvar. Međutim, kroz sve to vrijeme, kako ćemo vidjeti iz njegovih pisama, Ljubić je koristio svaki slobodan trenutak za rad u mletačkim, bečkim i pariškim arhivima i knjižnicama, dopunjujući arhivsku građu koju je do tada već bio prepisao, kao izvanredni namještenik mletačkog arhiva, a koju će mu Akademija 1868. početi izdavati.²⁷

Iz tog razdoblja Ljubićeva života iz njegove korespondencije s Franjom Račkim možemo saznati niz detalja vezanih uz njegovu djelatnost u riječkoj gimnaziji, odnositima s tamošnjim ravnateljem i političkom pritisku dok je boravio u Rijeci. Iz riječke atmosfere, prilično neugodne za Ljubića, doznajemo i još neke detalje vezane uz izlaženje njegove knjige "Ogledalo...", njezinu konfiskaciju i proces vezan uz to.

Zanimljive podatke možemo pronaći i o njegovu radu u stranim arhivima gdje je provodio svaki slobodan trenutak dok je bio zaposlen u školi, o građi koju je prepisivao, njegova razmišljanja i kritike o arhivskoj građi koja se tad izdavala a koju je on sam već pregledao, o stranim kolegama iz arhiva i njihovu poslu, o izdanjima izvora, samostalnih djela i rasprava.

²⁵ AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/18. (vidi u prijepisu pismo pod br. 22).

²⁶ O Ljubićevu zaposlenju u Muzeju i njegovu djelovanju u toj instituciji vidi: Luetić, Šime Ljubić, str. 215-261.

²⁷ Pederin, Život, str. 102.

Prelazak u Zagreb, osnutak Muzeja i njegovo zaposlenje u njemu također je našlo odjeka u njegovim pismima. Tako nalazimo neke detalje i njegove osobne stavove o pitanju zaposlenja na mjesto čuvara, odnosno pristava i o uređenju Muzeja.

Također se iz svih njegovih pisama jasno vidi kolika je bila važnost i značenje Franje Račkoga u to doba u znanstvenim, kulturnim i političkim krugovima, jer se upravo njemu Ljubić obraćao s molbama, vjerujući u njegovu pomoć u vezi sa svim zaprekama na koje je nailazio u svojem djelovanju.

Franjo Rački je u doba dopisivanja s Ljubićem već stekao iznimni politički i znanstveni ugled u Zagrebu pa je sasvim jasno zašto je upravo od njega Ljubić tražio pomoć. Ne navodeći ovdje iscrpnije sve njegove aktivnosti iz šezdesetih godina 19. stoljeća, spominjemo samo da je, politički djelujući u Hrvatskom saboru gdje je bio zastupnikom već 1861. kao izaslanik senjskog kaptola i član Narodne stranke, i usko surađujući s biskupom Strossmayerom, postao vodeća ličnost hrvatske političke misli toga doba. Osim političke aktivnosti, Rački je bio visoko pozicioniran i u državnoj službi. Naime, 1863. godine car ga je imenovao školskim savjetnikom i nadzornikom pri kr. dalm.-hrv.-slav. namjesničkom vijeću. Na toj funkciji ostao je do 1867. godine.

Godine 1864. zajedno s Vatroslavom Jagićem i Josipom Torbarom pokrenuo je i časopis *Književnik*, koji je okupljao etablirane znanstvenike s raznih polja znanosti vezanih za hrvatske zemlje, a koji je prestao izlaziti 1866. kada su potvrđena Akademijina pravila.

Uz biskupa Strossmayera Rački je i jedan od osnivača Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, koja je dobila svoju potvrdu 1866. godine, a on je potvrđen za njezina predsjednika 15. travnja 1867. Od samog osnutka Akademije on je vodio sve njezine blagajničke i gospodarske poslove, bio je i nadzornik Narodnog muzeja do 1878. kad se Muzej odvajava od Akademije, vodio je brigu o kvaliteti rasprava koje su izlazile u izdanjima JAZU, surađivao s nizom uglednih domaćih i stranih znanstvenika itd.

Tijekom cijelog tog vremena pisao je znanstvene i političke rasprave u nizu časopisa i novina, stručno i profesionalno, s obzirom na to da je obrazovanje iz teologije, filozofije i povijesnih znanosti stekao u Beču i Rimu kod najvećih imena tih struka.²⁸

Rački je, ne skrivajući sklonost prema Ljubiću i divljenje prema njegovu dotadašnjem radu po stranim arhivima, puno toga učinio za njegovo stručno napredovanje, lakše djelovanje, ugled i dostojno vrednovanje njegova dotadašnjeg rada. Njegovom je zaslugom, kako vidimo iz pisama, Ljubić i izabran za člana Akademije, a on ga je i pozvao da se prijavi na natječaj za čuvarsko mjesto u Narodnom muzeju u Zagrebu. Također je, unatoč preprekama glede izbora Ljubića za čuvara Narodnog muzeja, Rački puno učinio da Ljubić dobije mjesto pristava u Muzeju, ali s čuvarskim ovlastima, a potom da bude izabran i za pravog čuvara. Njegova pisma izvješćuju Ljubića o atmosferi među akademikima u vezi s izborom muzejskih namještenika, naklonosti pojedinih akademi-

²⁸ Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 90-98.

ka, smještaju Muzeja, kao i o prvim radnjama koje bi trebalo poduzeti u toj novoj znanstvenoj i kulturnoj instituciji. Također mu nagovještava i izlaženje njegove građe iz mletačkih arhiva, koja je dugo bila ostavljena po strani i čekala neobjavljena. Vjerujući u Ljubićevu stručnost, Rački je iskreno iščekivao njegov dolazak u Zagreb.

Ovakvim sadržajem ta pisma svojim detaljima i nekim osobnim razmišljanjima Ljubića i Račkog upotpunjuju sliku o djelovanju te dvojice znanstvenika, pogotovo Ljubića, te ponekad otvaraju pozadinu nekih međusobnih odnosa među tadašnjim suradnicima ili rasvjetljavaju neke manje poznate momente iz njihovih života.

Pisma objavljujemo kronološkim redom i u doslovnom prijepisu.²⁹

Također smo u bilješkama pokušali razjasniti određene situacije koje nisu jasno definirane u pismu, a jednako tako i pobliže odrediti osobe koje se spominju u komunikaciji Ljubića i Račkog.

²⁹ Intervencije u tekstu učinjene su samo pokraj onih riječi koje su već u originalu pogrešno napisane.

1. Pismo dr. Franje Račkoga Šimi Ljubiću, Zagreb 27.XII.1863.

(DAZ, OŠLJ, sign.: 11/VIII, br. 368c)

Rački poziva Ljubića na suradnju u časopisu "Književnik" i daje mu neke upute o tome.

Gospodine!

Pripravljam se od davna, da Vam pišem; a i sada evo vam u kratko nekoliko riečih.

Pongračića³⁰ nije bilo kod mene, da mu izručim u povratku Vaše rukopise. Mislim, da jeli možete ovdje ostaviti, ako ih hitno ne trebate; jer nadam se, da ćemo jih tiskati s Vašom dozvolom buduć da je "arkiv" sada u moje ruke došō; Kako? O tom pisat ću Vam, ako privolite na taj priedlog i obznanite mi uvjete.

Nadam se, da: ćete perom podupirati naš "Književnik". Za I. svezak imamo dosta materiala, te će do skora izići. Mislim da će Vas zanimati. "Archivalia" neprimamo zbog prostora; ali članke strogo znanstvene. U epigrafici, archeologii, numismatici, poviesti, kritici itd ostaje Vam široko polje. Za tabak dobiva se 20 for u ime nagrade.

Drago bi mi bilo, da mi priobćite izkaz i popis svojih rukopisa.

Drugi put više. S bogom

Vaš štovalac
Fr. Rački

U Zagrebu 27 Prosinca 1863.

2. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Rijeka 10.I.1864.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/1)

Ljubić izvoještava Račkoga o nekim svojim povijesnim i arheološkim radovima koji su još u rukopisu, o djelu koje je tiskala bečka Akademija, o pohvali T. Mommsena te o svojim radnim planovima i o stanju u riječkoj gimnaziji na kojoj je u to doba predavao.

Presvietli Gospodine!

Gosp. Slamnik³¹ predao mi je ovih danah Vaše precijenjeno pismo od 27 prosinca; i vala Vam hvala na ponude, s kojimi ste me izvolili počastiti.

³⁰ Vjerojatno se radi o Franji Pongračiću (1834.-1899.), profesoru i ravnatelju varaždinske gimnazije koji je napisao i povijest te gimnazije. On je, međutim, radio jedno vrijeme i na riječkoj gimnaziji predavajući latinski, grčki, hrvatski i njemački jezik (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 226 i *Izveštje o kraljevskom višem gimnaziju u Rēci koncem godine školske 1864/5.*, Rijeka 1865., str. 20).

³¹ Riječ je o Ljudevitu Slamnigu (1827.-1907.), svećeniku i profesoru na riječkoj gimnaziji, gdje je predavao vjeronauk, zemljopis i hrvatski. Osim toga, bio je i njezin ravnatelj do 1886. godine, te savjetnik senjske biskupije. (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 414 i *Izveštje o kraljevskom višem gimnaziju u Rēci koncem godine školske 1864/5.*, Rijeka 1865., str. 21).

Glede moja rukopisa o dubrovačkoj povijesti,³² koji se opet sada u Vaših ruku nalazi, rado pristajem da kod Vas i ostane, a još mi je dražje čuti, da bi društvo za jugoslavensku poviest lasno privolilo na njegovo tiskanje. Što mi dodajete, da Vam obznanim, na koje bi uvjete pustio ga tiskati od istoga društva, oprostite toga ja neću učiniti ponikako; volim se sasvim pustiti na ono, što mi isto društvo, a Vi navlastito odredite za nagradu. Budite uvjereni, da što bude sve će me podpuno zadovoljiti; zašto na ono sam dielo radio više s pogleda steći si koju zaslugu pri narodu za jugoslavensku poviest, negoli s uzroka svoje koristi materialne. Ista je misao probudila u meni već odavna znatizjeljnost za starinstvo, dalmatinsko navlastito, te sam pokupio sve nadpise gerčke i rimske tiskane ili neizdate s namjerom da jih s vremenom, uz obširno razpisanje i naslikavanje domaćeg pinezoslovlja, na svietlo izdadem. Slavni Mommsen razgledao je tu moju zbirku i mnogo iz nje izcerpio, te je izvjestje i odviše za me pohvalno položio Berlinskoj akademiji, ko što mi je ova ista izjavila, i kako sam ovih praznikah čitati mogao u Arhivu poviestničkom italianskomu³³ izlazećem u Fiorenzi. A od onda naravno ja sam je povećao i to bolje razsvietlio.

Ja bi dakle želio nešto vremena probaviti u Rimu i Napulu, da tamo doučim što bi mi jošte do potrebe bilo, da ovo arkeologičko moje dielo dopeljam do meni moguće savršenosti; te bi onu nagradu, koju bi ste mi Vi odredili za dubrovački rukopis posvetio ovom putovanju. Isto sam odlučio bio od toga iztoga društva prositi i ma koju podporu u tu sverhu, a Miklošić bez da mu ni rieči rečem o toj mojoj namieri, potaknuo me je ovih praznikah u Mletcih, da se obratim prošnjom Bečkoj Akademiji znanosti, a da će mi ova bez dvojbe podieliti dovoljnu pomoć; no samo da mu uz taj korak javim privatno, da me čim bolje u odboru podpomoći primogne. Zato opet Vam velim, uvjeti su moji Vaša dobra volja, a što budete sa mnom blagodarniji, to će ufam ipak naći na veću korist iste naše narodne knjige.

Primit će te poštom moj sastavak o Waldsteinu,³⁴ što mi ga je ove godine tiskala bečka Akademija znanosti. Za nas nema važnosti, no za opću poviest i kô što mi Jäger piše na ime Akademije, važna je knjiga i ponešto riešive vriednosti.

³² To je Ljubićevo djelo "Povjest diplomatska republike dubrovačke", koje je nudio Kukuljeviću da ga izda u *Arhivu*. Medutim, djelo je tek kasnije tiskala JAZU u obliku triju rasprava u Akademijinu *Radu*: O odnošajih dubrovačke s mletačkom republikom tja do g. 1358, *Rad JAZU*, knj. V, Zagreb 1868., str. 44-122; O odnošajih među Dubrovčani i Mletčani za ugarsko-hrvatskoga vladanja u Dubrovniku. Od g. 1358. do 1526., *Rad JAZU*, knj. XVII, Zagreb 1871., str. 1-69 i O odnošajih među republikom Mletačkom i Dubrovačkom od početka XVI. stoljeća do njihove propasti, *Rad JAZU*, knj. LIII, Zagreb 1880., str. 94-185 i *Rad JAZU*, knj. LIV, Zagreb 1880., str. 62-159 (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 61 i Smičiklas, *Život i djela*, str. 239).

³³ Riječ je o časopisu *Archivio storico Italiano* koji je u to doba izlazio u Firenzi. Nažalost, svezak za 1863. godinu u Zagrebu nisam uspjela pronaći.

³⁴ Godine 1862. prvu Ljubićevu zbirku izvora izdala je bečka Akademija u: *Archiv für Kunde öster. Gesch.*, XXVII Bd. pod naslovom "Gli ultimi successi di Alberto Valdenstein narrati degli ambasciatori Veneti". Za njih je akademik Jäger rekao da spadaju među najdragocjenije izvore koji su akademiji poslani otkako ona postoji (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 52, cit. prema Ljubićevoj autobiografiji). Radi se o austrijskom časopisu: *Archiv für österreichische Geschichte*, kako to navodi Smičiklas (Smičiklas, *Život i djela*, str. 171).

Rado bi se primio odmah, da po svojoj snagi poduprem gdješto "Književnik"; no za sada ne ostaje mi vremena, jer moram uz overšivanje mojih dužnostih, koliko prije prepraviti za tisak jedan stari rukopis još netiskani, od g. 1314, prvo djelo mletačke književnosti i mletačkog nariječja,³⁵ na što sam se bio odavna obvezao. Čim se oslobodim od te radnje, proučiti ću spise izvorne, što sam u Mletačkom Arhivu sakupio o M. Antunu Dominisu,³⁶ da na te temelje obširne razpišem čine ovoga vele znanstvenoga Rabljanina, Spljetskog nadbiskupa, te mislim to dielce, ako Vam ugodu, Književniku posvetiti. Dobio sam ovih dana četiri novca starogerčka iznadjena u Kostrieni, spadajuća na otok naš Korčulu, i ova bi rado razsvietlio, kad bi znao da bi Književnik njihove slike iznio; bez slikah čini mi se da nema začina u pienezoslovlju. Imam još nešto važnih pienezoslovnih novosti, i mogao bi štogod o tom pisati kad bi Književnik i slike izdao.³⁷

Već sam Kukuljeviću priobćio izkaz i popis mojih rukopisah, no sam jih naravno na kratko i poveršno naznačio. Mogao bi isto tako odmah i s Vami učiniti, ali ipak želim da popis za Vas bude ponešto barem točniji, te ću Vam ga poslati kad primim sve svoje rukopise, koje su mi jošta nekim dilom u Staromu Gradu, a čekam jih do mala.

Usudjujem se uz ovu prigodu priložiti dvie rieči o našoj Gimnaziji. Ja se u Rieci nalazim sasvim dobro. Osoblje učiteljsko podosta je izobraženo i uljudno, osim Čićigoja,³⁸ koji duševno slab, kvari slogu nesmotrenim i nenarodnim postupanjem, da se tako nemogući drugako i ma kojeg ugleda dokopa. Toga radi svak ga od nas zanemara. A za reć Vam голу istinu, i ravnatelj³⁹ je slaba izkustva i staroga odveć kroja, tverdoglav ko hrid,

³⁵ Radi se o spisima koje je Ljubić prepisao u mletačkom arhivu "Scritti in dialetto veneziano nell XIII. et XIV. secolo". Te spise spominje Smičiklas, koji piše kako Ljubić u svojoj autobiografiji, kojom se on koristio pri pisanju njegova nekrologa, ne navodi je li ih i gdje štampao (Smičiklas, *Život i djela*, str. 171). Međutim, S. Antoljak koji je također rabio njegov curriculum vitae, spominje te spise pod nazivom "Fra Paolino. De recto regimine" iz godine 1313. kao najstarije djelo pisano u venecijanskom dijalektu, te navodi da je taj rukopis Ljubić ustupio "svomu prijatelju Prof. Musaffiji u Beču, koj ga sve bolje usavrši i izda u Leipzigu god". (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 46). A. Musaffia je izdao djelo ali pod naslovom "De regimine rectoris" 1868. godine (*Repertorium fontium historiae medii aevi*, VIII/4, Roma 2001., str. 511).

³⁶ Gradu koju je u to doba Ljubić skupljao o Markantunu Dominisu po mletačkim i pariškim arhivima i knjižnicama nije, međutim, objavio u *Književniku* nego ju je objelodanio šest godina kasnije u obliku dviju rasprava u *Starinama i Radu*: Prilozi za životopis Markantuna de Dominis, *Starine*, sv. 2. Zagreb 1870., str. 1-260 i O Markantunu Dominisu Rabljaninu, historičko-kritičko izraživanje navlastito po izvorih mletačkoga arhiva i knjižnice arsenala parižkoga, *Rad JAZU*, knj. X, Zagreb 1870., str. 1-159 (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 61-62 i Smičiklas, *Život i djela*, str. 238-239).

³⁷ O ovom Ljubićevu radu vidi bilj. 40.

³⁸ Jakob Čićigoj, rodom iz Kanala uz Soču, bio je profesor na riječkoj gimnaziji sve do umirovljenja godine 1889. Predavao je latinski, grčki i njemački jezik (Janez Trdina, *Bachovi husari i ilirci, Sjećanja iz mojih profesorskih godina u Hrvatskoj (1853.-1867.)*, Zagreb 1980., str. 267 i *Izvještje o kraljevskom višem gimnaziju u Rieci koncem godine školske 1864/5.*, Rijeka 1865., str. 20).

³⁹ Ravnatelj riječke gimnazije u tom razdoblju bio je Antun Mažuranić. Antun Mažuranić (1805.-1888.), brat Ivana Mažuranića, poznati je hrvatski filolog koji je na tom polju djelovao još u ilirskim danima zajedno s Ljudevitom Gajem, kada je bio stvarni urednik *Danice*. Ravnatelj gimnazije u Rijeci bio je od 1861. do 1868., a predavao je i latinski jezik u toj gimnaziji. Napisao je niz gramatičkih i pravopisnih priručnika te čitanki za školu. Objavio je *Vindolski zakonik* u Zagrebu 1843., a priređivao je i izdanja starih hrvatskih

na male stvari pazi a poveće i riešive koristi propušta ili promašuje a mi moramo da štimo, zašto tako se i na najmanju opazku ili najdosliedniju opreku uzvrija, da ne štedi na mah uvriedjati do zla boga u najčutljivije čoviečje svetosti. Svaki naš predlog uzima kao uvriedu sebi nanesenu, kao da manjka na svoje dužnosti, da ni je pazljiv na ured; ko da mu se dira u prava itd. To uzrokuje da se učitelji ne usudjuju niekoje stvari predstaviti u siednicah koje trebaju prieka pobolšanja, i da svak tiera napred deržeć se površnog izpunjavanja zakonah i propisah. Ovdje djati smiju kao glumci prikazat se na javno kazalište bez ikoje dozvole, ko šta sam ja opazio na Stjepandan i javio u siednici, no i to mi nije ugodno bilo, a to su i najgori djaci našega zavoda. Skoro uvriedio se je silno što smo mu pitali, da nam dade sobu, koja je prije služila za učitelje a sada je u rukah poslužnika, i da nam tu stavi malo knjigah za našu porabu; nalazeć se mi sada u niekom hodniku gdje jako puše ili dimi, kad on derži za se dvie prostrane sobe; a kad mu se pita koja knjiga, treba čekati dokle je nadje preko pol sata najmanje. itd.

Oprostite, što sam se usudio zaderžati Vas sa možda nepotrebitimi stvari, i molim Vas, da izvolite i u napreda neuzkratiti mi Vašu milost.

Ostajem

Prepokorni sluga
Sime Ljubić

U Rieci 10/1 64

3. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Rijeka 28.IV.1864.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/2)

Ljubić počinje suradnju s "Književnikom" svojom numizmatičkom raspravom. Piše i o pripremama za arheološka iskopavanja u Solinu po napatku Društva za jugoslavensku povjesnicu, kao i o izdanju dubrovačkih listina od strane istog društva. Objašnjava probleme oko tiskanja svoje knjige "Ogledalo književne poviesti jugoslavenske na podučavanje mladeži" i moli Račkoga za pomoć.

Velečastni Gospodine!

Velika Vam hvala na precijenjeni odgovor od g. tek., s kojim ste mi opet blagoizvolili ponuditi, da štogod pišem za Književnik: Evo Vam za sada ugibljem jedan kratki sastavak o njekih doista zanimivih pienezih staro-dalmatinskih, sa slikami, koje treba svako-jako obielodaniti uz isti sastavak.⁴⁰ Tražit ću možda još štogod prepraviti do mala, ko što bi ste želili, te ću Vam poslati za istu svrhu.

pisaca. Jedan je od osnivača Matice Ilirske (Ljudevit Jonke, Antun Mažuranić, *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 6, Zagreb 1965., str. 55 i *Izvještje o kraljevskom višem gimnaziju u Rieci koncem godine školske 1864/5.*, Rijeka 1865., str. 20).

⁴⁰ To je Ljubićeva rasprava: O nekojih pienezih grčkih iz otoka Hvara, *Književnik*, sv. 1, Zagreb 1864., str. 395-401 (*Antoljak, Hrvatska historiografija*, str. 68 i Smičiklas, *Život i djela*, str. 190).

Javilo mi je Društvo za jugoslavjansku poviestnicu, da me je sabralo u svojoj glavnoj siednici, da na ime njegovo podjem ravnati izkopanja na Solinskom zemljištu za iztraživanje grobova hrvatskih kraljevah. Već sam istomu društvu odgovorio, da se rado primam toga velevažnoga posla, ali da bi najprije trebalo proučiti stare spise Arkiva Spljtskoga, po kojih držim da bi se točno upoznati moglo mjesto gdje je uprav ležao manastir i crkva Sv. Stjepana. Dodao sam ono malo viestih što sam o istom predmetu na brzu ruku mogao crpiti iz starih poveljah i iz moga poznanja Solinskoga zemljišta, gdje sam se mnogo puta za dugo zadržavao u proučenju onih razvalinah.⁴¹ Naravno da za nje koje vrijeme morao bi slobodan biti od škole.

Drago mi je jako da će se isto društvo primiti tiskanja mojih listinah dubrovačkih, i da će te Vi i gosp. Kukuljević dodati jim nekoliko Vaših. I ja jih imam još nekoliko, koje sam prošastih praznikah u Mletačkom Arkivu pobrao, te mogle bi se priložiti. Nije treba da mi označite uviete; što vi odredite, to neka bude.

Počeo sam tiskati kod tiskara Mohovića moje Ogledalo jugoslavjanske Književnosti; ali po tiskanju drugoga arka radnja se iznenadi sustaviti morala. Isti tiskar naručio je bio već odavna slivaonici Haase u Pragu pismena staro-cirilska i grčka do 20 funtah, i u isto vrijeme njesto malo pismenah glagoljskih i staro-bugarskih. Haase odgovori mu s prva, da će mu sve to pripremiti, kad eto mu stigne ovih dana list od istoga Haase, da mu šalje staro-cirilska pismena, a da će mu do skora poslati i grčka kô što mu je naručio, ali ostala dva pismena glagoljska i staro-bugarska glagoljska da mu jih poslati ne može zašto da nema slivenih, a da kad bi mu jih sliti htio, ne bi mu mogao poslati manje od 25 funtah od svake vrsti s troškom od 140 fl. Pazeć Mohović, da tu se sdrružuje sa velikim troškom, i da, kad bi mu ipak htio ta pismena naručiti, morao bi puno vremena izgubiti dok bi mu ta pismena amo došla, zato se je ovih dana obratio na Gosp. Albrehta⁴² u Zagrebu, kod koga Vi tiskate Književnik, da bi mu blagoizvolio čim prije ili zajmiti ili prodati nješto malo pismena glagoljskih i starobugarskih glagoljskih, da može nastaviti već započeto moje tiskanje. S druge strane i ja sam se obratio na gosp. Kukuljevića, moleć ga da bi gledao dobiti mi ta pismena iz tiskarne gosp. Dra Gaja. No ni ja ni Mohović još nismo odgovora primili. Čega radi prevruće molim Vašu milost, da uložite sav Vaš upliv na jednoga ili na drugoga od tih tiskarah, da bi izvolili čim prije moguće s poštom poslati nam barem jednu Azbuku cielu većega formata i tri Azbuke manjega formata glagoljskih pismenah, i tako jednu Azbuku većega formata i jednu manjega formata staro-bugarskoga glagoljskoga pisma, ili kad ne bi mi to moguće bilo, barem tri Azbuke manjega formata glagolj-

⁴¹ O ovom putovanju vidi dalje na str. 29 i bilj. 66.

⁴² Dragutin (Carl) Albrecht (1824.-1887.) poznati je zagrebački tiskar koji je 1851. osnovao prvu litografsku radionicu, a 1857. i tiskaru u zagrebačkoj Dugoj ulici (danas Radićevoj). U njoj su se tiskali najpoznatiji časopisi, književna i znanstvena djela druge polovine 19. stoljeća (Kukuljevićev *Arkiv*, *Domobran*, *Dragoljub*, *Književnik*, *Svijet*, *Hervat*, *Vienac*, *Hrvatska lipa*...; Akademijina izdanja te niz naslova Mažuranića, Vraza, Šenoa itd.).

skih pismenah. I ja i Mohović molili smo za grčka pismena, ali od tih više ne trebujem Mohović, zašto do mala primit će jih od Haase. – Oprostite ako li se toliko usudjujem truditi Vas, ali me sama ljuta potreba na to sili, i znam da Vama barem Albrecht neće tu ljubav zaniekati.

Ostajem sa dubokim štovanjem

Vašeg gospodstva
Prepokorni sluga
Sime Ljubić

U Rieci 28/IV 64

4. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Rijeka 23.III.1865.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/3)

Ljubić piše o školskom dopustu, novim člancima za "Književnik", kritici Črnčićeva članka u istom časopisu, o jednom rimskom natpisu i o napredovanju njegovog "Ogledala". Tuži se na grube postupke upravitelja riječke gimnazije Mažuranića.

Presvietli Gospodine!

Vašim velecijenjenim listom od 14 p.m. izvolili ste mi javiti, da za ovu godinu nije moguće da dobijem polgodišnji dopust sbog oskudice izpitanih učitelja, tim većma, što Vam biaeš popuniti šest miesta u Požeškoj gimnaziji, ali da što za sada nije moguće bilo, valjda će biti buduće godine. Bog dao i Vaša milost da tako bude, a godinu prie ili poslie to malo smeta; nego ne bi htio da mi Karlovačka gimnazija, koja želi, kako čujem, gornjem postati, za buduću godinu opet zaprieči put.

Ugibam Vam dva članka za Književnik. Prvi je onaj koi ste talijanski pročitali lanjske godine, kada ste u Rieci bili, te ste mi onda kazali, da ga prevedem i da Vam ga pošaljem. Drugi se zabavlja kritikom, najme govorim koju o vidanju spomenika Lanatovih i o izdavanju listina mletačkih u srbskom Glasniku. Oba su izdanja po mom sudu nezrielo izradjena, i mislim da neće bez koristi biti označiti pomanjkanja, neka se u sličnih podhvatih u buduće opreznije postupa. Izdanje Biogradsko jest uprav skandal književni.⁴³ Kako će te

⁴³ Te je godine Ljubić izdao dvije rasprave u *Književniku* kojima se kritički osvrnuo na izdanja mletačkih izvora. Prva Ljubićeva kritika izašla je u: *Književnik*, sv. 2, Zagreb 1865., str. 290-292, a odnosi se na izdanje Sanudovih mletačkih izvora, koje je skupljalo i financiralo Društvo za povjesnicu jugoslavensku, a koje je izdano u Veneciji 1863. godine. Iz Sanudovih *Diaria*, čiji se original nalazio u c. kr. knjižnici u Beču, a prijepis u Marciani, izvadio je Valentinelli sve ono što se tiče povijesti Južnih Slavena i poslao Kukuljeviću koji je to izdao u V. i VI. svesku svog *Arhiva* pod naslovom "Odnosaji skupnovlade mletačke prema Južnim Slavenom priobčeni u izvadcih iz rukopisnih ljetopisah Marina Sanuda od godine 1496. do 1533 (Rapporti della repubblica veneta coi Slavi Meridionali brani tratti dei diarij manoscritti di Marino Sanudo)". U V. svesku *Arhiva* objavljen je 1859. Valentinellijev prijepis Sanuda od 1496. do 1500. godine, a u VI. svesku

vidjeti iz tog sastavka, ja sam radio na izvorniku Sanutovu⁴⁴ u Beču; a svak zna u Mletcih, da prepis Marcianov dosta je pokvaren.

Glede biografije Dominisa ili iztraživanja o staroj Dalmaciji, to bi mi trebalo više vremena, nego što mi za sada dopušta tiskanje moga dila o književnosti jugoslavjanskoj; ali čim svršim rukopis za drugu knjigu, odmah ću se prihvatiti jednoga od ono dvoje, pošto imam dovoljnoga materiala već sakupljena.

Za sada nemam nadpisa netiskanih, što bi Vam mogao poslati. Mislim da bi vrijedno bilo natiskati u Glasniku pravi fascimile one rimske vojničke Diplome (honesto missio), koja se je prekolanijske godine iznašla blizu Broda, te ju Brlić u Nazionalu dao tiskati, al ne točno, a ja sam ju snimio iz originala, te bi Vam mogao poslati. Onakovi spomenici vrlo su riedki a od velike važnosti. Pomnivo sam pročitao prvi članak Književnika od g. Crnčića, kim nas je obdario dragocienjenim spomenikom Zvonimirovim;⁴⁵ te sam ga mogao spomenuti u mojem dielu što se tiska. Ali glede onih nadpisa rimskih, tu je Crnčić jako pogriješio u najprostijih stvarih. U prvom nadpisu, prvi redak XVI. VRB., nemože VRB. drugo značiti nego Cohors Urbana, ali XVI Cohorti Urbane nije ikada bilo izim za Vitellia i to za čas, dakle mora se čitati ili XIV ili kako Kandler XI. - Protectores bili su je-dinito vojnici tielesne straže cara ili velikih dostojanstvenika – Konstantin Veliki izza pobjede nad Masencijem ukinuo je sasvim Cohortes sve, dakle ovaj nadpis spada na prednje doba. – A ono Cuibius miesto C.(ajus) Vibius; tako D. Moppig, miesto D. (iis) M.

Arkiaa (1863.) od 1501. do 1515. godine. Sve je to objavljeno i kao posebna knjiga tiskana u Veneciji pod naslovom *Esposizione di rapporti fra la Repubblica Veneta e gli Slavi Meridionali, brani tratti dai diari di Marino Sanuto esistenti nell' i. r. Biblioteca di S. Marco 1496-1533*. Volume I. 1496-1515. Venezia, 1863. Glavni Ljubićev prigovor bio je usmjeren na kronološke pogreške koje su nastale radi toga jer Valentinelli nije usporedio mletački prijepis s bečkim originalom, a bilo je i tiskarskih grešaka. Unatoč tome Kukuljević je nastavio s izdavanjem *Diaria* kako ga je priredio Valentinelli u: *Arhiv*, sv. VIII, Zagreb 1865. i sv. XII, Zagreb 1875. Druga Ljubićeva kritika izašla je u istom broju *Književnika* (*Književnik*, sv. 2, Zagreb 1865., str. 292-299) a odnosi se na Šafarikove mletačke spomenike koje je on prepisao iz mletačkog arhiva, a koji se odnose na povijest Srba i ostalih Južnih Slavena. Njih je izdalo Srpsko učeno društvo pod naslovom: *Srbski istoriski spomenici mletačkog arhiva*. Prepisao dr. J. Šafarik (Monumenta Historica Serbica Archivi veneti), *Glasnik Društva Srbske Slovesnosti*, sv. X, Beograd 1858., str. 1-158; sv. XI, Beograd 1859., str. 317-462; sv. XII, Beograd 1860., str. 1-396; sv. XIII, Beograd 1861., str. 1-282; sv. XIV, Beograd 1862., str. 1-232; sv. XV, Beograd 1863., str. 139-248.

⁴⁴ Riječ je o djelu *Diarii* mletačkog povjesničara Marina Sanuda ml. (1466.-1536.). Sanudo je napisao povijest rodne Venecije. Bio je član mletačkog Velikog vijeća, te nakon što je, osim ostalog, napisao djelo o najstarijoj povijesti Venecije (*De origine, situ et magistratibus urbis Venetae*) i opisao živote mletačkih duždeva (*Vitae ducum Venetorum*), postao je i službeni historičar Mletačke Republike. U tom svojstvu nastavio je pisati kroničarske zapise pod naslovom *Diarii*. U 58 omašnih svezaka, s oko 40 000 stranica teksta, *Diarii* obuhvaćaju razdoblje od 1496. do 1533. Tu je registrirano sve što se svakodnevno govorilo i radilo u mletačkim vijećima. Zbog obilja i vjerodostojnosti građe, *Diarii* imaju izuzetnu vrijednost za povijest naših krajeva na prijelazu XV. u XVI. st. a izvatke koji se tiču povijesti Južnih Slavena objavili su Kukuljević, Valentinelli, Mesić i Rački (Miroslav Kurelac, Marino Sanudo, *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 7, Zagreb 1968., str. 136).

⁴⁵ Radi se o članku Ivana Črnčića "Krčke starine" u kojemu je objavio čitanje Bašćanske ploče. Članak je izašao u: *Književnik*, sv. 2, Zagreb 1865., str. 1-23 (Smičklas, Dr. Ivan Črnčić, *Ljetopis JAZU za god. 1897.*, sv. XII, Zagreb 1898., str. 244).

(anibus) Oppib [!, T.L.]; a *Maxima* prezime Aurelie, da znači najstariju kćer itd. Kad bi ste privolili na to, mogao bi popraviti one nadpise, i malko obširnije raztumačiti jih, buduć su dosta važni.

Do malo dana izaći će prvi komad moga diela.⁴⁶ Želio bi da ga prosudi Književnik odmah, ali da bude to iz višete ruke, Vaše ili Mesićeve; bio tako i najstroži i najnepovoljniji sud.

Tiskar Mohović dosta mi je dao posla, da ga do svrhe dotjeran, a sve to, jer sam mu pol troška već u početku tiskanja izplatio bio. S druge strane i ja sam material podvostručio. Mislio sam s prva samo kratki pregled politički predstaviti; ali su me poslie svietovali, da ga razširim zato što nemamo još knjige, gdje bi se ukupno obraz politički jugoslavjanstva sagledati mogao, te da se bude moglo barem za sada u isto doba i toj nuždi doskočiti.

Upravitelj ovih dana poziva mene i Bakotića⁴⁷ iznenada i posebice da čitamo dopis, što ste mu upravili, najme da nas potakne pitati potvrđenje našega službovanja, pošto smo prosincem savršili treću godinu. Najprije zapita nas, jedali smo mi privatno pisali u Zagreb i tako prouzrokovali taj dopis. On misli da sam Vam ja pisao i uslied toga, da ste Vi taj dopis odasali. Traži on dakle od nas da položimo molbenicu, što malo prije nije iziskivao od Pongračića, nego je sam službeno predložio, kô što i stoji u službenih propisih. Mi smo dakle odlučili ne položiti ikoje molbenice glede te potvrde, makar nebili mi nikad potvrđeni.

U ostalom za reć Vam svu istinu, gosp. Mažuranić ponaša se ne samo s nami nego i sa ostalimi učitelji tako surovo i neotesano kako da smo mu sluge, cieneć puno više Lemutha nego nas. – Bit će te opazili u zadnjem zapisniku našem iztjerivanje Stefanića i mal da ne Milovčića⁴⁸ s uzroka sasvim nedostatna i netemeljita. Onaj slučaj, kad bi do javnosti došao, doista bi osramotio ovu gimnaziju. Mislim, da se nije nigdje ni čulo ni vidjelo, da upravitelj smie otvoriti list upravljn na ma koga djaka poštom. A što je pako taj list uzdržao? Stvar zaista, koja djaka ničim ne okrivljuje. Sam je upravitelj predložio,

⁴⁶ Radi se o izlaženju iz tiska njegova djela: *Ogledalo književne poviesti jugoslavenske na podučavanje mladeži*. Djelo je izašlo 1864. godine, a Ljubić je u njemu obradio, uz povijest jugoslavenske književnosti, i političku povijest južnoslavenskih naroda od njihovih najstarijih početaka. Tako opisuje slavensku povijest do druge polovine 9. st., hrvatsku do 1382., srpsku do 1571., bosansku do 1527., hercegovačku do 1566., i bugarsku do 1861. (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 66).

⁴⁷ Ljubićev kolega na gimnaziji u Rijeci bio je Antun Bakotić. Antun Karlo Bakotić (1831.-1887.) bio je fizičar i književnik. Nakon završene gimnazije u Splitu, studirao je matematiku i fiziku u Veneciji. Kao profesor radio je u Kopru, Rijeci (1861.-1867.), gdje je predavao matematiku i fiziku, zatim u Šibeniku i Zadru. Suradivao je u *Književniku*, *Izviješćima splitske gimnazije* i *Iskri*. Napisao je pripovijest iz bosanskog života *Raja* u duhu osloboditeljskih težnji svoga doba (Jakša Ravlić, Antun Karlo Bakotić, *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 1, Zagreb 1955., str. 295 i *Izvištje o kraljevskom višem gimnaziju u Reci koncem godine školske 1864/5.*, Rijeka 1865., str. 20).

⁴⁸ Šimun Milovčić iz Dubašnice na Krku bio je učenik IV. razreda riječke gimnazije. O razlozima izbacivanja iz škole u izvještaju za tu godinu nema nikakvih objašnjenja (*Izvištje o kraljevskom višem gimnaziju u Reci koncem godine školske 1864/5.*, Rijeka 1865., str. 32).

da Štefanića, dvisto manje kriva, odmah se izgoni, a drugoga valjda do mala; a njemu se oprijeti ne smie nitko, a čim se izdaje kao svemoćan, te navlastito sada, kad mu je Politika Pražka sasvim pomutila vidik. Mislim da Namjestn. vieće neće nikako odobriti onaj zapisnik, nego još da će ukoriti nasilnu strogost, i našu podlost. Sreća da mu je još godinu do pensije. Poviestnica gimnazijska imat će predmeta u naprieda i od njega dosta. Za živiti s njim u miru morao sam se podvezati, da ću štogod pisati za budući program; no za njega su Dalmatinci izmetište, kô što on i sama mu žena višekrat su izustili. – Oprostite, što usudujem pisati Vam takove stvari. –

Zapoviedite mi u što mogu; a ja ostajem Vaše milosti

prepokorni sluga
Šime Ljubić

U Rieci 23/3 65

PS. Dopustite da Vam se radujem na zadnju odliku što ste primili.⁴⁹ Naimenovanje Jurkovićevo⁵⁰ bilo je ovdje primljeno sa radostju.

5. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Rijeka 8.IV.1865.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/4)

Ljubić izvještava Račkog o procesu vezanom uz zapljenu njegova "Ogledala".

Presvietli Gospodine!

Usudujem se Vašoj milosti podnieti na znanje ono što se dogodilo glede moje knjige odkad ste odputovali iz Rieke, te zaprositi Vašu pomoć.⁵¹

⁴⁹ Posljednja počast koju je Rački primio do trenutka kada Ljubić piše ovo pismo jest imenovanje apostolskim protonotarom od strane pape Pia IX. (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 94).

⁵⁰ Radi se o Janku Jurkoviću (1827.-1889.) književniku, prosvjetnom i kulturnom radniku. Završio je studij prava u Zagrebu i klasičnu filologiju u Beču. Bio je suplent u Zagrebu, i profesor u Osijeku i Zagrebu, te perovoda Hrvatske dvorske kancelarije u Beču (školstvo), član kazališnog odbora, kao i član JAZU od osnutka. Godine 1865. izabran je za drugoga zemaljskog školskog nadzornika za Hrvatsku i Slavoniju, a 1867., nakon što je Rački razriješen te dužnosti, ostaje sam na toj funkciji. Od 1874. inspektor je srednjih i pučkih škola na istom području (Marin Franičević, *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 6, Zagreb 1990., str. 622 i A. Čuvaj, *Grada za povijest školstva*, sv. 5, Zagreb 1910., str. 109 i 243).

⁵¹ Cijeli slučaj oko zapljene Ljubićeve knjige "Ogledalo..." koja je tiskana u Rijeci u tiskari Emidija Mohovića 1864., detaljnije je analiziran u S. Antoljaka (*Hrvatska historiografija*, str. 65-66) i T. Smičiklase (Život i djela, str. 187-188). Radi se o aferi u kojoj su po nalogu državnog odvjetnika Gradića bili zaplijenjeni gotovo svi primjerci toga Ljubićeve djela u trenutku kad je izašlo iz tiska i počelo se prodavati po riječkim knjižarama, zbog tobožnje povrede javnog morala u vezi s jednom krivo interpretiranom Ljubićevom izjavom. Ta je afera, u kojoj iz straha od reakcije Narodne stranke, ipak nije proveden sudski postupak protiv Ljubića, završila na kraju pozitivno za Ljubića i vraćeni su mu svi konfiscirani primjerci. Slučaj je došao i do ministarstva policije u Beču, a prepisku o tome sa šefom zagrebačke policije objavio je Aleksa Ivić u: *Arhivska grada o jugoslavenskim književnim i kulturnim radnicima*, knj. IV, *Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda*, II. dio, knj. IX, Beograd 1935., str. 400-402. U tim policijskim izvještajima, kako naglašavaju

Pokle Kavić, kô što Vam je poznato, u siednici ovdješnjega sud. stola, da se odbaci tužba Gradićeva,⁵² bio sam pozvan, da malko obširnije raztumačim moje misli nalazeće se u obtuženom I.S. (?), a Gradi [!, T.L.] se uzdao da ću se možda tu poniešto zaplesti i bolju mu priliku pružiti za utvrditi, što je izvesti kanio. Već 13 svibnja moja razjasnjenja ležala su na stolcu Gradićevu, ali on, akoprem višekrat od presv. Sepića⁵³ ponutkan, nije odgovora dao tja do večeri 1.a lipnja tek. – Kavić je medjutim odputovao bio u Granicu za službene poslove, a stvar prodje u ruke Keömley-a. Ovaj dakle 2 lipnja prouči stvar, i sastavi predlog opet da se zabaci tužba Gradićeva [!, T.L.], te tako bje riešeno sljedećega dana t.j. 3.a lipnja. Kažu mi, da je u toj siednici htio g. Čepulić⁵⁴ dodati još puno svojih razloga za poduprieti Keömleyev predlog, ali da ga je Sepić obustavio, neka se ne rekne, da se je meni naklonu. Gradić ipak nezadovoljan tim riešenjem, pozvao se je na višji sud. stol u Zagrebu, te će se akta sva poniedjeljkom 12 tek. lipnja tamo odpraviti. Mogao bi se nadati, da, pošto je za me Državno Redarstvo i sud sudbeni ovdiešnji stol sa dva različna referenta, stvar neće naići na veliki odpor i u Zagrebu; ali bi siguran o dobrom uspiehu bio, kad bi se Vaša milost izvolila zauzeti za me s kojom preporukom na predsiednika i referenta kod tamošnjega višjega sudbenog stola, neka bi se ta stvar riešila čim prije i povoljno za mene, s odobrenjem ovdiešnjega riešenja. Ako to učini Zagrebački sud, stvar bi se tim konačno riešila. Držim za stalno, da jedna Vaša rieč mogla bi riešiva biti u ovom za me jako pogibeljnom času. – Ako viditi uz pregodu i g. Kukuljevića, molim Vas, da mu rećete, da izvoli i on za me koju rieč dodati.

Oprostite na moju smielost, i zadovoljite se sada navlastito neuzkratiti mi Vašu milost, za koju sam Vam već puno dužan – Ostajem

Vašeg Gosp-tva
Prepokorni sluga
Sime Ljubić

U Rieci 8/6 65.

M. Škrbić i V. Valčić, vide se pravi razlozi zabrane Ljubićeva djela. Naime, u policijskim se izvještajima ta knjiga naziva "agresivnom slavenskom brošurou", a njezina autora "egzaltirani Slaven" koji je tu napisao da su "Hrvati i Južni Slaveni već skoro šest stoljeća potčinjeni germanskim barbarima" te da napada zagrebačkog nadbiskupa Haulika što je "umjesto nacionalnim stremljenjima privržen prijestolju" (Škrbić – Valčić, Geneza, str. 192).

⁵² To je tadašnji državni odvjetnik u Rijeci Gradić.

⁵³ Anzelmo Sepić, savjetnik županijskog stola u Rijeci, aktivan član riječke čitaonice do 1867. kad napušta Rijeku i odlazi u Zagreb (Trdina, *Bachovi husari*, str. 282).

⁵⁴ Avelin Čepulić (1820.-1869.) više je puta bio zastupnik Rijeke na saborima (od 1848.), sudac, publicist, političar. U školskoj politici predlagao prihvaćanje francuskog jezika umjesto njemačkog (1861.). Iako protivnik Beča, priključuje se 1863. Samostalnoj stranci Ivana Mažuranića (Trdina, *Bachovi husari*, str. 268).

6. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Rijeka 28.VII.1865.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/5)

Ljubić izvoješćuje Račkoga o sporu vezanom za njegovu "Ogledalo" i moli ga za pomoć u vezi s tim slučajem.

Velečastni Gospodine!

Dobio sam Vaš velecijenjeni list, koji me ponešto utieši kroz ovu preveliku nesreću, koja me preko svake nade dopade. Ovdje se je bez i ma koje dvojbe držalo da će banski stol još slobodnije postupati od riečkoga suda, a kad eto zlobnici sve pokvariše. Čujem iz dobroga vriela, da je sve muka Ante Mažuranića radi pravopisa, koji svaki dan se sastaje s Gradiom [!, T.L.] od 2-3 p.p. u Čitaonici na tajne dogovore, te je već ne samo meni no i drugim rekao, da svega toga ne bi bilo, da sam pridržao u knjizi njegov pravopis; a vidilo se da njegova dopisivanja u Zagrebu bila su prošastih danah čestija negoli prije.

Kažu mi da je javno u Kavani rekao Gradi [!, T.L.], da moram odmah suspendiran biti od moje službe, stvar koja mi skrajnju smetnju prini.

Prof. Mesić, koj me obavjestio o svem, što se dogodilo kod banksoga stola, obodri me da podnesem priziv na stol sedmorice proti riešidbi banksoga stola, a da zamolim g. odvjetnika Mrazovića,⁵⁵ da mi sastavi dotičnu prizivnu radnju. No piše mi Mesić, da će on odputovati iz Zagreba na kupelje jutrom 29 tek., da će prije odlazka preporučiti me g. Mrazoviću i o svem obavjestiti ga; a da pošto njega nije u Zagrebu da se obratim na Vas, da Vi izvolite se pobrinuti, da spisi potrebiti za otu radnju prizivnu dodju u ruke odmah g. Mrazoviću, da mu bude moguće pak tu radnju svršiti i poslati mi ju u podobno vrijeme. Molim Vas zato da se zadostojite odaslati g. Mrazoviću čim prije na kuću ili kamo bude ugibani list, i vi Vašom mogućom riečju obodriti ga, da radnja bude savršena, i u vrijeme meni poslana. Motiva banksoga stola su sasvim smiešna; preokrenuo je na svoju sve što je riečki izveo za me. Ovi sudci već su se dogovorili, da će primiti priziv, pošto iztraga nije od 1.a nego od 2.a suda odredjena bila.

Glede statutih, ili ću Vam jih poslati sa Jurkovićem, ili ako riešenje stola sedmorice ne dogodi se prije zaključka škole, sam ću Vam jih donieti; jer mislim u ovom slučaju doći glavom u Zagrebu, da pomognem mojoj stvari. Kaže mi prof. Mesić, da je predsjednik Zidarić na odpust, i da bi dobro bilo, da priziv ne dodje u Zagreb prije njegova povratka.

⁵⁵ Matija Mrazović (1824.-1896.), političar, pravnik i publicist. U doba apsolutizma izdavao je stručni časopis *Pravnik*. God. 1861. biran je u Hrvatski sabor. Član je Narodne stranke, a 1865.-1866. njezin je i stvarni vođa. Europski publicitet stekao je u sudskom procesu protiv bana Levina Raucha zajedno s Vončinom i Miškatovićem (*Enciklopedija leksikografskog zavoda*, sv. 5, Zagreb 1961., str. 291).

Stavljajući svu nadu u Vašoj svemoćnoj obrani i upliva, molim Vas ponižno, da me u ovoj bližnoj propasti ne zapušтите, te harnostju i štovanjem ostajem

Vašeg Gosp-a
Prepokorni sluga
Šime Ljubić

U Rieci 28/7 65

7. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Rijeka 12.VIII.1865.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/6)

Ljubić traži pomoć od Račkog u vezi s povratkom konfisciranih primjeraka njegova "Ogledala". Žali se i na pooštrenje zapovijedi o pravopisu, kao i na koleru koja je zahvatila Mletke.

Prečastni Gospodine!

Primio sam i zadnje velecijenjeno pismo od 6 kol., kim ste me obznaniti blagoizvolili, da, ako mi se ne bi vratili konfiscirani otisci, obratim se na državno Nadodvjetništvo u Zagrebu.

Pošto odvjetnik Gradi [I, T.L.] još do danas neće da mi izjavi amnestiju (koju je primio službeno još 4 tek. mies.), kad u drugih krunovinah bezodvlačno se o tom radilo, to, ako i ne pazim na ono što on govori po gradu, već mi dosta kaže, da ne misli vratiti jih, ako ga ne prisili koja višja zapovied; zato prihvatim i uvažim odmah Vaš saviet, danas sam se poštom obratio na državno Nadodvjetništvo u Zagrebu, moleć ga da se dostoji narediti odvjetniku riečkomu, da mi konfiscirane otiske povrati. Molim Vas, dakle, da izvolite potaknuti g. Celebrina na ugodno i prišno obavljenje toga posla.

Referent Kavić kaže mi, da je skoro i sudbenomu stolu doglašena bila amnistija, i da on misli kao referent predložiti sudu glede knjigah, da se sada pusti redarstvu s njimi raditi šta hoće. Uzapćenje nije poteklo od strane redarstva, te neki misle, da je to Kavićevo mnenje sasvim nezakonito, i da prepada riešenje samomu sudu. Redarstvo dopustilo je s prva, da se moja knjiga razdade; ali jako dvojim, da će mi ju sada bez više odluke slobodnu pustiti. Što bude u toj stvari, odmah ću Vam javiti, tim veće što po sudu nekih morao bi odmah utok učiniti na Namjestničko Vieće.

Opet nam je stigla pooštrena zapovied glede pravopisa, najme da se ne smie i ma što tiskati drugčije nego sa školskim. Ako ta zabrana stoji i za Književnik, onda naj moj članak, šta je pri Vami, neka se tiska bezimeno. S otim naravno stavljaju se to veće zaprieke razvijanju Književnosti. Čudna je stvar da to se radi pod pjesnikom i književnikom kancelarom!⁵⁶

⁵⁶ Riječ je o odredbi kancelara Ivana Mažuranića odnosno Naredbi Dvorske kancelarije iz 1862., a koja je najoštrije ponovljena 1864., da se u svim hrvatskim školama koje pišu latinicom treba upotrebljavati jedan

Gospodinom Vukašovićem⁵⁷ poslati ću Vam zakonike. Neznam hoće me kolera pustiti u Mletke, gdje želim nastaviti moja iztraživanja, te bi mogao ovršiti i prepise urote Zri-
njeve za presvietloga Strossmayera.⁵⁸

Ostajem harnostju i štovanjem

Prepokorni sluga
Sime Ljubić

U Rieci 12/8 65.

8. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Mleci 21.IX.1865.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/7)

Ljubić piše Račkome o svojim neobjavljenim izvorima za povijest Dalmacije, o pripremi drugog sveska "Ogledala", o distribuciji toga njegova djela, o radu u mletačkom arhivu i gradi koju prepisuje, o vrijednosti mletačkih kronika i ljetopisa te o svojem boravku u Solinu u vezi s istraživanjem grobova hrvatskih kraljeva.

Velečastni i Milostivi Gospodine!

Velecijenjeno Vaše pismo od 25 kol. primio sam poslie moga povratka iz Dalmacije, te nisam u stanju bio sasvim pogoditi Vašoj želji. Glede zakonikah dalmatinskih već sam prije odlazka priredio bio smotak njih, i ostavio ga Gosp.u Upravitelju, da ga dade Gosp.u Jurkoviću za Vas. Što se pako tiče nepriobćenih spomenika odnosećih se na odciepljenje Dalmacije od trojedne Kraljevine, bio bi Vam štogod poslao, da sam se našao u Rieci za bavljenja [!, T.L.] g. Jurkovića; ali za pobrati sve te spomenike koi ono sjaset njih svatkovrstnih što imam, to bi doista bio trudan i jako dug posao. Uz to moram Vam primietiti, da sada prepravljam i ja drugi svezak moga Ogledala a tim nastavak hrvatske poviesti počam od Sigismunda,⁵⁹ te tako trebujem od mojih spisa.

pravopis, i to "pravopis, koji se onamo od god. 1836. držao uglavnome za književni." Cilj uvođenja toga ilirskog pravopisa bio je nadići jezičnu šarolikost među Hrvatima, okončati sukobe među filološkim školama, tzv. riječkom i zagrebačkom, koje su bile uzele maha u posljednjem desetljeću te razviti pravilan i čist hrvatski jezik. Međutim, naredba je vrijedila za škole i za službene institucije, ali ne i za književnike, pa je časopis *Književnik* nastavio izlaziti starom grafijom koja se nije držala Mažuranićevih odredbi. Upravo zbog toga 1864. dolazi do sukoba između Račkog i Mažuranića, koji je kasnije izgladen mada se pravopisno-jezične rasprave još niz godina nisu okončale (Zlatko Vince, *Putovima hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb 1990., str. 535, 555-556).

⁵⁷ Živko Vukasović bio je također Ljubićev kolega na riječkoj gimnaziji, a kasnije je premješten u Osijek gdje je bio privremeni ravnatelj tamošnje gimnazije. Napisao je knjigu: *Rudoslovje i zemljoznanstvo*, Zagreb 1865. (*Izvještje o kraljevskom višem gimnaziju u Rēci koncem godine školske 1863/4.*, Rijeka 1865., str. 33).

⁵⁸ Godine 1870. obilježavala se 300. obljetnica smrti Zrinskog i Frankopana pa je Franjo Rački odlučio objaviti građu vezanu uz taj događaj. Veliki dio građe sam je prikupio iz različitih arhiva, a ponajviše onog u Beču, dok mu je Ljubić prepisivao dokumente iz Marciane, arhiva u Mlecima i u Grazu. Strossmayer je financijski podupirao izdavanje te građe koja je tiskana 1873. godine pod naslovom "Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Kr. Frankopana" u izdanju JAZU u zbirci "Različita djela" (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 112-113).

Isti dan kad sam se iz Dalmacije vratio, navjestiše mi, da mi se uzopćene knjige povraćaju, a sutradan primio jih, odmah sam se pobrinuo, da jih štomoguće više amo tamo razturim. Poslao sam jih dosta u Zagreb na knjižara Hartmána. Vam najviše i gosp.u Mesiću moram pripisati, što se je tako srećno za me ova stvar dokončala. Želeć nastaviti istorička iztraživanja u Mletih još sedmoga ostavio sam Rieku, a već desetoga radio sam u ovom Arkivu. Pripisujem komade važne za našu poviest nalazeće se u depešah mletačkih poslanika u Beču, koje počimaju polovicom XVI stolietja.⁶⁰ Ovom prigodom naći će mi prepisati depeše o uroti Zrinovoj i Frankopanovoj za g. Strossmayera.

Jako sam se smutio čujuć od g. Valentinella⁶¹ naloge, što mu je dalo Društvo Zagrebačko za poviest jugoslavensku. Kaže mi on dakle, da mu je naloženo bilo a) činiti izvadke iz Kronika mletačkih od svega što se tiče jugoslavenske poviesti; b) i da nadje čovjeka, koi bi se zauzeo pripisati u mletačkom Arkivu sve jugoslavenske spomenike iz onih raznih rukopisa.

Glede Kronika mletačkih, ja sam ih pri ruci imao, valjda sve, te sam jih i dobro proučio, savnio, te vidio, da do XV. stolietja sve navadjaju starije date mal da ne istimi rieči, prepisujuć Altinatsku Kroniku, Kanala, Dandola i De Monacisa (a to je sve tiskano), te ne vriede boba. Zato trud veliki, jaka tratnja, a koristi nikakve.⁶² Vidio sam kod Valentinella već tri Kronake tako izcrpljene. Samo što bi vriedno bilo tako izcrpiti jesu lietopisi, koji nekim

⁵⁹ Druga knjiga Ljubićeva "Ogledala..." tiskana je u Rijeci 1869. godine. U njoj je Ljubić prikazao "Pregled političke poviesti jugoslavjanskih naroda za drugoga doba". Na samo tri stranice osvrnuo se na povijest južnoslavenskih naroda, dok je hrvatsku političku povijest obradio na punih 291 stranici, obrađujući razdoblje od 1382. do 1835. godine (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 66).

⁶⁰ Radi se o građi koja je objavljena u poznatim Ljubićevim "Comissiones et Relationes Venetae". Relacije mletačkih poslanika iz tog razdoblja koje Ljubić navodi (sredina XVI. st.) nalaze se u drugoj i trećoj knjizi "Commissiones..." izašle u Akademijinoj seriji Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium (dalje u tekstu: MSHSM), knj. 8 i 11, godine 1877. i 1880.

⁶¹ Giuseppe Valentinelli (1805.-1874.) talijanski je povjesničar, bibliotekar i bibliograf. Bio je kustos i nadstojnik Marciane u Veneciji. Prijatelj je bio s Kukuljevićem i bio počasni član Društva za povjestnicu jugoslavensku. Poznat je po svojem bibliografskom radu i posebnom doprinosu historiografiji Dalmacije (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 304-305).

⁶² O kojim je mletačkim kronikama ovdje riječ ne može se jasno razaznati. Očigledno je, međutim, da im Ljubić nije pridavao nikakve važnosti. Taj svoj stav objasnio je i u pismu Kukuljeviću 6. svibnja 1866. iz Rijeke koje u izvtku donosi Smičiklas (Smičiklas, *Život i djela*, str. 185): "Glede mletačkih kronika, valjda nema nijedne, koju nisam pomnjivo pregledao, ali nisam ipak iz njih mnogo crpio, jer sam se uvjerio, da sve ukupno (izim ono malo napisanih do konca XIV. vieka, već tiskanih i Sanudom) nemaju ni ma koje vriednosti za našu ni za mletačku poviest. Jedna prepisuje drugu, a i to je većim dielom pokvareno ili kronologički pomiešano...". Kukuljević mu na to odgovara iz Zagreba pismom od 30. svibnja 1866.: "Vi ste mene zlo razumjeli ako ste mislili da ja do mletačkih Kronikah mnogo držim ili da ih želim kao izvore naše povijesti tiskom priobiti. Poznam i ja velike mahne njihove, osobito glede kronologije, i glede suvišnoga hvastanja na korist mletačke vlade, ali ih ipak zato neću da sasvim zabacim, jer i u ovom blatu, kako ga vi nazivate, ima kojekakva zlatna zrnca za našu, osobito stariju (do 13 vieka) povjest, koje sam ja, prispodobljajući te ljetopise s nepotrebitimi istodobnimi spomenici, doista kao velevriedne pronašao, i uprav zato neštedim troška ni truda da si pribavim i izvadim glede naše poviesti, prepise ovieh Kronikah od kojih već sada nabavih od preko 15 rukopisah..." (Pismo je objavio Antoljak u: *Miscellanen*, knj. I, str. 158 i 159, a vidi i Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 75, bilj. 2269).

načinom nastavljaju dielo Sanutovo, od kih ima 5 komada u Arhivu Ml., a 63 u Bečkoj c. k. Biblioteki. Ovi bili su napisani od mletačkih tajnika po vladinom nalogu na temelju službenih dopisa.

Glede pako prepisivanja nalazeć se u M. Arhivu, nema čovjeka u Mletcih, koji bi kadar bio toga se posla pametno i točno latiti. Vidili ste iz moje kritike kako je sam Foucard, profesor paleografije, radio za Biogradsko Društvo.⁶³ S druge strane sve, što se nalazi u Arhivu M., sve sam ja već odavna prepisao, te taj novi trud bio bi sasvim suvišan. Ima li Društvo novaca za tiskati? ja sam pripravan dati mu materiala za 50 debelih knjigah. Evo troši u prepisivanju stvari male vrijednosti ili suvišnih, a nema novacah za tiskati spomenike dubrovačke od mene sakupljene, akoprem još lanijske je godine u siednici zaključilo, da se moraju čim prije štampati.⁶⁴ Doista takovu postupanju neznam ući u trag!

Vidio sam natiskani dio Sanutova listopisa do g. 1526, koji je izpao još gore od prvoga. N. pr. ima u njom dosta komada, koji se tiču otoka Legena, koji se nalazi u Arkipelagu. Valentinelli uzeo je taj otok za Lessina (Hvar) moje rodno mjesto. Preveo sam mu moju kritiku iz Književnika⁶⁵ i odobrio ju je sasvim.

Bit će viditi, što sam Društvu pisao iz Rieke glede iztraživanja grobova hrvatskih kraljeva.⁶⁶ Meni se čini, da mjesto naznačeno ondje sasvim shodno je za izkopanja. O onom mjestu ostala je živa predaja u Solinu, da se tu nalazi manastir, drugde nema je na onom tlu. Mislim, da samo faktum onih grobova uvijekovitalo je tu predaju. Pogodba, na koju pristaje gospodar one zemlje, nemože biti bolja; srećni, ako pri njoj ostane. Sad neka Društvo, ako će, povieri ovršenje ovoga posla G. u ex-Podesta Lanzi.⁶⁷ Eto sad čitam o ovom pogrdnom čovjeku sliedeći sud: "Die Akademie der Wissen. hat soeben ein Werk Monumenti Salonitani inediti illustrati da F. Lanza herausgegeben, das ich nur deswegen hervähne um Freunde der Altertumskunde, die sich in Ihrem Leser Kreise befinden, von dieser ganz ungenügenden einer Akademie unwürdigen Publikation zu warnen". Liepo.

⁶³ O Foucardu Ljubić u svojoj kritici Šafarikovih izdanja mletačkih izvora piše da je Šafarik na sjednici Društva srbske slovesnosti izvjestio da je u arhivu u Mlecima radio "pomoću i savjetom gosp. Cezara Fukarda, arkivara ili prvoga čuvara arkive i c. kr. profesora paleografije" i da je najveći uspjeh Šafarika tijekom boravka u arhivu u "popisu akata pripadaležićih k istoriji Srba i ostalih Jugoslavena...", koji međutim, nije bio bez mana, a i većim dijelom je zasluga Foucarda a ne Šafarika (*Književnik*, sv. 2, Zagreb 1865., str. 292-293).

⁶⁴ O tome vidi bilj. 32.

⁶⁵ O toj Ljubićevoj kritici Sanudova izdanja objavljenoj u *Književniku* vidi bilj. 43.

⁶⁶ Ljubićevo izvješće s ovog putovanja nalazi se u ostavštini Ivana Kukuljevića u AHAZU u Zagrebu pod signaturom: XV-23, A-1, br. 70/4.

⁶⁷ Francesco Lanza (1808.-1892.) splitski je liječnik koji je veći dio života posvetio arheologiji, a od 1863. do 1872. bio je i ravnatelj Arheološkog muzeja u Splitu. Vodio je iskapanja u Solinu i objavljivao njihove rezultate: *Della topografia dell'antica Salona; Rapporto generale sugli scavi di Salona* (Enciklopedija leksikografskog zavoda, sv. 4, Zagreb 1959., str. 515).

Ako vidite g. Matkovića, recite mu, da nisam mu mogao još odgovoriti, jer o prodaji sužnjeva nisam imao ništa pri meni, a mislio sam štogod naći sada ovdje u Mletcih.⁶⁸ No u Arkivu vesti su sasvim razpršene, te bi sasvim trudno bilo štogod iscrpiti. No taj je trud većim dilom ovršio slavni Lazari upravitelj Muzea Correra i napisao dugu razpravu, koja je tiskana u "Miscellanea di Storia Italiana Contemporanea" koja izlazi u Torinu.⁶⁹ Gledat ću dati ju prepisati.

Ako Vas mogu u čem ovamo poslužiti, izvolite mi zapoviediti –
Ostajem s harnostju i štovanjem

Prepokorni sluga
Sime Ljubić

U Mletcih 21/9 65.

9. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Mleci, 15.X.1865.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/8)

Ljubić traži mišljenje Račkoga o molbi srpskog Učenog društva koje želi tiskati njegove mletačke izvore o jugoslavenskoj povijesti. Piše mu o radu u mletačkom arhivu i o materijalu koji prepisuju za Strossmayera u vezi s urotom Zrinskog i Frankopana.

Velečastni Gospodine!

Dobio sam od g. Gavrilovića⁷⁰ pismo, koga Vam prepis šaljem molbom, da me savjetovati izvolite, što da činim i odgovorim. Društvo učeno srbsko želi da mu ustupim jugoslavjanske istoričke spomenike, što sam prepisao u Arkivih i u knjižnicah bečkih i mletačkih. Ko što Vam je poznato, u mene je toga blaga sjaset, lasno bi mi bilo sasvim pogoditi onomu Družtvu, i štogod si novca zaslužiti. Ne znam, bi li se dopalo u Zagrebu, da ja takove stvari ustupljudem izvanskomu akoprem svenarodnomu družtvu. Mislim doista, da bi sasvim poštenije bilo, da se naše važnije stvari kod kuće tiskaju, ali oto društvo zagrebačko, ko što sam Vam zadnji put taknuo, zalutalo je za skorupno Sanutovo izda-

⁶⁸ Akademik Petar Matković i sam je dugo vremena istraživao u mletačkom arhivu a, između ostalog, bavio se i poviješću trgovine talijanskih republika, posebice Venecije i Dubrovačke Republike. Vjerojatno je u tu svrhu zamolio Ljubića da mu prepíše dio grade vezan i za trgovinu robljem.

⁶⁹ Riječ je o talijanskom povjesničaru, numizmatičaru i muzeologu Vincenzu Lazariju (1823.-1864.) i njegovu radu "Del traffico e della condizione degli schiavi in Venezia nei tempi di mezzo" koji je objavio u časopisu *Miscellanea di storia italiana*, Bd. 1, 1862. (*Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950*, vol. V, Wien - Köln - Graz 1970., str. 59-60).

⁷⁰ Jovan Gavrilović (1796.-1877.) bio je sekretar Velikog suda, sekretar srpske agencije u Carigradu i Bukureštu i ministar. Kao član školske komisije brinuo se za razvoj školstva, knjižarstva i očuvanje starina u Srbiji. Bio je pristaša i mecena Daničića i Karadžića, te predsjednik Učenog društva srpskog (*Enciklopedija leksikografskog zavoda*, sv. 3, Zagreb 1958., str. 119).

nje i za sasvim nevriedne mletačke Kronike, a ne pazi nimalo na ono, što je od riešive vriednosti. Molim Vas ponižno, da mi Vaš velecienjeni saviet u tom poslu što prije podieliti blagoizvolite.⁷¹

Kad Vam se pruži zgodna prilika pošaljite mi ona tri sveska povelja i drugih akta i spisa dubrovačkih, što mi leži kod Vas, jer jih jako trebam, pošto u drugom svezku moga "Ogledala" moram dodati i kratki osnov političke poviesti dubrovačke. Tamo se nalazi g. ravnatelj Mazuranic, koji će doista primiti te rukopise za me.

Nastavljenje Sanutova izdanja (od g. 1516-27), što sada izlazi, proizašlo je puno pogriešnije od prvoga komada, a uz to je od sasvim slabe vriednosti.⁷²

Da kroz ove praznike savršim prepis ovdješnjih spomenika o Zrinovoj uroti uzeo sam dva pisca, koji mi sve što se tiče te vrste prepisuju. Izaći će debeo svezak. Ima tu velevažnih stvari za našu i magjarsku poviest; a pošlo mi je za rukom iznaći jedno izvorno velevažno pismo samoga Zrinskoga na Bakarskog zapoviednika, te sam snimak izvadio. Ne samo sam točno pregledao bečke depeše, no još i carigradske, pariške, firentinske, rimske; te mletačke dukale na dvorove i činovništva, depeše mletačkih knezova u Friaulu, i Istri i Dalmaciji. Prepise ću sobom odnieti u Rieku kad se onamo vratim, a to će biti 5 studenoga; ali bi trebovalo, da g. presv. Strossmayer izvoli izplatiti troškove, a kad bi jih pako htio tiskati, najbolje bi bilo, da jih tiska u Rieci na moj očigled, ako će da izdanje izpadne točnije i savršenije. Nije za svakoga popravljenje tiska mletačko-talijanskih listina.⁷³

Ostajem s harnostju i štovanjem

Vašeg Gosp.sva
Prepokorni sluga
Šime Ljubić

U Mletcih 15/10 65.

⁷¹ Nakon što je objavio kritiku Šafarikova izdanja mletačkih izvora za povijest Srba u *Književniku*, sv. 2, Zagreb 1865., Ljubiću je Srbsko učeno društvo ponudilo da građu iz mletačkih arhiva koja se odnosi na povijest Južnih Slavena izda u njihovu *Glasniku srpskog učenog društva*. U nastavku ovog pisma vidi prijepis te ponude Jovana Gavrilovića u ime Srbskog učenog društva Šimi Ljubiću. Međutim, ipak će Ljubić, kako je već i ovdje nagovijestio, početi izdavati svoje izvore u Zagrebu nekoliko godina potom u Akademijinoj seriji MSHSM.

⁷² To je Ljubićev komentar na izdanje Sanudovih *Diaria* kako ih je priredio Valentinelli u VIII. knjizi Kukuljevićeva *Arhiva* (Zagreb 1865.). Vidi i bilj. 43.

⁷³ O tome vidi bilj. 58. Inače, za ove Ljubićeve depeše mletačkih poslanika koje su korištene u djelu "Izprave o uroti P. Zrinskoga" koje je sastavio Rački, Smičiklas piše da su "najdragocjeniji prinos za karakter Zrinskoga" (Smičiklas, *Život i djela*, str. 206).

(Ljubićev prijepis pisma J. Gavrilovića)

U Biogradu 3/9 septem. 865

Gospodine!

Čitao sam u Književniku god. II, svesku II.om, od str. 290-299, vašu kritiku na popis akta prinadležećih k istoriji Srba i ostalih Jugo-Slavina, nalazećih se u c. k. mletačkom Arkivu, koji su akti štampani u Glasniku D. S. S. od X-XV.

U toj kritiki vi velite, da ste još 855-857 i docnije od 858-861 mnoge akte prepisali, koji se nalaze u tajnom arkivu bečkom i mletačkom G. Arkivu; a sve što se naroda našega tiče.

Završujući tu kritiku vi rekoste, da je vaša namera potaknuti ovdešnje Društvo, da se primi čvrstopoizpravljenja i dopunjenja akta gorespomenutih.

Ja vas učtivo molim, da mi u odgovoru na ovo moje pismo izvolite izjaviti:

1. Koliko imate akta prepisanih u Beču i Mletkama, koja se odnose na istoriju Srba i drugih Jugo-Slavenah? A jesu štampana ni su nigda.

2. Bil htili ih ustupiti ovdešnjem učenom Društvu, da se štampaju i na svet izidju,

3. I što bi tražili, da Vam se za ustupane to plati?

Društvo bi i kritiku vašu izdalo sa aktima, jer bi se time iztribilo, što je društvo ovdašne prije izdalo na svet.

Preporučujući se Vama jesam

Vaš pokorni sluga

Jovan Gavrilović član državnoga saveta
i presednik učenog srbskog društva.

10. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Rijeka, 12.XI.1865.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/9)

Ljubić izvoještava Račkoga o svojemu susretu sa Strossmayerom, o građi koju je za njega prepisao u arhivu u Mlecima i u knjižnici Marciani, o tiskanju tih izvora te o troškovima toga posla; nadalje piše o odgovoru srpskom Učenom društvu o tiskanju njegovih prijepisa mletačkih izvora, o neisplaćenim troškovima za put u Solin, o pozivu za posao u Zagrebu te proširenju njegove zbirke izvora građom iz Beča i Mletaka.

Mnogočastni Gospodine!

Zadnje Vaše pismo od 20 list. primio sam u Mletcih, te čujuć od Vas, da će oko 25 o. m. presvietli g. Strossmayer trknuti iz Beča u Mletke radi nekih slika, svaki dan popitivao sam kod Hotela Danieli o Njihovom dolazku ali zakman tja do trećeg tekućega, s čega onu večer stavih se na put, da se u Rieku vratim. Sreća me ipak dopadne vidieti g. Biskupa u Nebresini na putu, i za malo trenutaka s Njimi se zadržati. Rekoh mu, da sam činio prepisati sve spomenike, što se u Arkivu i u Marciani nalaze glede Zrinieve urote, a Oni mi obećaše, da će mi troškove doknadit. Ti troškovi iznose 57 for. u srebru, a uz to sam ja sva iztraživanja

izveo i čvrsta materiala pokratjeno izcrpio samo iz štovanja naprama Njihovoj presvietlosti. Povieren mi bi original jednoga izvornoga lista sama bana Zrinskoga, što je pisao na kapetana Bakarskoga malo prije svoga zapta (ožuj. 1670) koji je od prevelike važnosti, te mi pristojno bilo od njega fascimile izvesti i dodati knjizi, koja će s ovim materialom dosta debela izaći. Ali, ko šta sam Vam već pisao, dobro bi bilo, da ju g. Biskup štampa u Rieci, pošto pod mojim okom izdanje savršenije bi postalo, jer su spomenici pisani mletačkim govorom. Ako o tom progovorite s g. Biskupom, molim Vas izvolite mu još ovo spomenuti, da još do dneva današnjega (a već traje osma godina) nije bilo od njegove strane pisano knjižaru Batari u Zadru, da 50 komada pjesme Sv. Ivana Trogirana, od ono iztisaka što je otaj knjižar od Njih primio na prodaju, bude na moj račun.

Slieđec Vaš saviet, odgovorio sam Učenomu Druztvu Biogradskomu, da ne mogu za sada sasvim pogoditi njegovoj želji, te da za sada ponajviše mogao bi se poduzeti samo poizpravljanja celoga njegova izdanja po mojih rukopisih, pošto sam se još odavna obvezao predati za tisak cielu moju sbirku jugoslavjanskih spomenika Akademiji, koja će se do malo podignuti u Zagrebu.

Po nalogu pismenom Druztva Zagrebačkog za poviestnicu Jugoslavjansku putovao sam početkom rujna proš. u Solin, i ponješto sam proučio ono zemljište iz strane poiztraživanja grobova hrvatskih kraljeva; a mislim da sam udario pravim putem. Vraćajući se, odmah sam mojim pismom Druztvo o svem obznanio. Bilo mi je obećano do 100 for. za putne troškove; no do danas nisam primio ni ma kojeg odgovora. Molio bi Vas da taknete tu stvar tajniku uz prigodu, da bi mi barem koi dio putnih troškova doknadili.

Još nismo ovamo primili IV svezak "Književnika", gdje ufam se da će tiskan biti moj članak o jadranskih predajah,⁷⁴ i recenzija moga Ogladala.⁷⁵

Liepa Vam hvala i Gosp. Mesiću na to, što bi ste me rado vidiedi u Zagrebu namiestjena bez školske brige ili u muzeju ili arkvu ili gdje drugdje. To bi doista bila i moja želja, a Vam nije dosita mučno uživotvoriti ju. Predašnji sabor hrvatski bio je zaključio nješto takova glede mene.

Molim Vas, da mi prigodom izvolite poslati listine Dubrovačke.

Ovih praznikah dosta sam obogatio moju zbirku. Izcrpio sam puno iz depeša mletačkog poslanika u Beču, što se nas tiče, tja do god. 1614 – a ostale strane Arkiva mletačkoga protegnuo sam dosta napred.

Sreća Vam bila na Saboru, i budite zdravo, a ja ostajem sa štovanjem i harnostju

Vaš prepokorni sluga
Sime Ljubić

U Rieci 12/11 65.

⁷⁴ Ljubićev rad "Predaje jadranske. O Diomedu ilirskom" objavljen je u: *Književnik*, sv. 3, Zagreb, 1866., str. 496-510 (*Antoljak, Hrvatska historiografija*, str. 61 i *Smičiklas, Život i djela*, str. 237).

⁷⁵ O toj kritici Ljubićeva djela vidi u sljedećem pismu.

11. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Rijeka, 2.II.1866.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/10)

Ljubić piše Račkome o Jagićevoj negativnoj kritici njegova "Ogledala", o svojim člancima za "Književnik", a moli ga i da mu pomogne u vezi s dobivanjem potvrde o službovanju na gimnaziji; piše i o odvojenom tiskanju političke povijesti dijela "Ogledala" koji preporučuje za nastavu u školama.

Velečastni Gospodine!

Dopustite, da Vam najprije nazovem dobar početak ove tekuće godine i tim podpunim uspieh u Vaših željah, koje su sve, a lasno je vidieti, obraćene na samu korist naroda i naše knjige; a zatim da Vam se liepo zahvalim na izvanrednu pohvalu, kojom ste u Književniku blagoizvolili počastiti ono moje dielce o vladanju mletačkom u Rieci. Žao mi je što se g. Jagić⁷⁶ htieo upustiti na razsudjivanje moga Ogledala, jer ona njegova kritika jako će nas razstaviti.⁷⁷ Naravno on je tražio opakim doista načinom izkriviti doista obseg i smier moje radnje, te smatrati ju kao da je uprav poviest narodne književnosti, jedno strogo znanstveno dielo; kad sam samo namieravao, a to kažem očito, mladeži prokrciti put na višu znanost, u pogledu jedinito označiti joj dosadanje stanje književno itd. Zahtjeva taj gospodin, da ja znadem sveslavjanske jezike i literature; da sam pročitao ko zna koliko i koje rukopise, knjige i td. a navlastito sve njegove člančice; nječe bez protivno dokazati, što se do sada za takovo držalo od svih, a i u samom Književniku reklo; na politički dio ni pazi i td. Moram mu dakle odgovoriti, bilo ma gdje, i onako, kô što znadem.

Pošto se je u ovih danah dosta pisalo u Pozoru i u Domobranu o dobu i o načinu, kako je zastupan bio sabor hrvatsko-slavonski na ugarskom, smiem Vam uklopiti ovdje jedan mali člančić, koi će valjda razjasniti bolje taj predmet iz poviestničkoga gledišta. Ako Vam je ugodno, moćete ga tiskati u prvom svezku Književnika, a medjutim odmah dopustiti, pošto se sada o tom radi, da ga izvede Pozor na vidjelo, najme onako, kô što je izveo bio onaj Vaš članak o odnošajih hrvatsko-ugarske krune sa srbskom.⁷⁸

⁷⁶ Vatroslav Jagić (1838.-1923.), slavist. U Beču je studirao klasičnu filologiju koju je potom predavao na gimnaziji u Zagrebu. Bio je pravi član JAZU i uz Račkoga najaktivniji je u pripremama njezina stupanja u život. Doktorirao je filozofiju u Leipzigu te je uskoro postavljen za izvanrednog profesora komparativne lingvistike u Odesi. U Berlinu je predavao slavenske jezike i književnost (1874.-1880.) i Berlin upravo njegovom zaslugom postaje centar slavistike. Godine 1875. pokreće časopis *Archiv für slavische Philologie*. Jagić je vodio i katedru slavistike u Petrogradu, a potom i u Beču (*Enciklopedija leksikografskog zavoda*, sv. 3, Zagreb 1958., str. 624).

⁷⁷ Kritika V. Jagića o Ljubićevu "Ogledalu..." izašla je u: *Književnik*, sv. 2, Zagreb 1865., str. 566-572.

⁷⁸ O kojemu se Ljubićevu članku ovdje radi nismo uspjeli razaznati, ali članak F. Račkog o kojemu Ljubić piše jest: Odnosaj srbskih despotah i doselacah naprama kruni i kraljevini hrvatskoj i ugarskoj g. 1426-1503. (Izvadak iz obširnijega djela.), *Pozor*, god. IV, br. 19, Zagreb 1865., str. 72-73 (Gulin, Bibliografija, str. 296).

Želio sam vidjeti natiskan u Književniku moj članak o jadranskih predajah,⁷⁹ valjda će ga g. Jagić tiskati kad nebude imao drugoga materiala iz svoje torbe, te onda mi nagraditi i članak već tiskan o Sanutovih izdanjih i srbskom Glasniku.

Molio bi Vas, kad se sretite s g. Novotnyem,⁸⁰ tajnikom društva za povjestnicu jugoslavjansku, da mu napomenute, barem dva slovca odgovoriti mi na moje putovanje u Solin prošlih praznika glede izraživanja grobova hrvatskih kraljeva, a kad Vam se pruži prilika, pošaljite mi one rukopise dubrovačke, pošto u drugoj knjizi Ogladala moram do pregledno reći što god i o političkom razvitku ove naše Republike.

Što bi Vas pako vruće molio, i od strane moga sudruga i zemljaka Bakotića, jest to, da izvolite učiniti, da i mi dva dobijemo potvrdu našega trogodišnjega službovanja, kô što je odavna dobio Pongračić, bez da nam treba za to osobitom molbom obratiti se na Namjest. Vieće. Po zakonu ravnateljstvo Gimnazije mora da se za to brine ex se; tako je Mažuranić učinio za Pongračića, koi nije htio položiti molbenicu, a sprotivno od nas zahtjevao da ju položimo, a mi mu na to ni nećemo ni smiemo pogoditi, pošto stoji jasna odluka vlade. To on neće da čini iz mržnje prema Dalmatincem, koje, kako se jednoć javno izrazio, on bi hteo sve izgodiniti iz njegove tobože Hrvatske. –

Politički dio hrvatske poviesti, koi ulazi u mom Ogladalu, tiska se i napose u 300 iztisa. Molim Vas, bili mogao taj izvadak prikazati Namjest. Vieću molbom, da se dostoji, ako li neprimiti ga kao tekst, a ono barem priporučiti ga i za školsku porabu u IV razredu?⁸¹

Ako bi Vas mogao u ma čem poslužiti, izvolite mi zapoviediti, a moja će biti dužnost u svem Vas zadovoljiti. Oprostite ako sam gdje prekoračio granice s Vami u ovom listu, i ne uzkratite mi Vašu milost, čim se podpišujem predubokim štovanjem

Vašeg Gosp.tva
Prepokorni sluga
Sime Ljubić

U Rieci 2/2 66.

⁷⁹ Radi se o Ljubićevu članku izašlom te godine u *Književniku*: "Predaje Jadranske. O Diomedu ilirskom" (*Književnik*, sv. 3, Zagreb 1866., str. 496-509).

⁸⁰ Stjepan Novotny bio je tajnik Društva za povjesnicu jugoslavjansku od 1860. godine (Agneza Szabo, *Središnje institucije Hrvatske u Zagrebu 1860-1873.*, knj. II, Zagreb 1988., str. 84).

⁸¹ Ljubić je 1867. u tiskari E. Mohovića u Rijeci tiskao i "Pregled hrvatske poviesti" na 360 stranica. Sadržaj te knjige zapravo je izvađen iz "Ogladala" a obuhvaća razdoblje od dolaska Hrvata do dolaska cara Ferdinanda V. na prijestolje 1835. godine. Dio hrvatske povijesti do 1382. uzeo je iz svog 1. dijela svoga "Ogladala..." (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 67).

12. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Rijeka, 10.III.1866.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/11)

Ljubić s oduševljenjem pozdravlja službenu potvrdu Akademije i Muzeja i nada se namještenju u Muzeju; negativno ocjenjuje Bogišićevu raspravu o uređenju Muzeja i daje svoje viđenje budućnosti Knjižnice i Muzeja u Zagrebu.

Velečastni Gospodine!

Akoprem dobro mi je poznato, da ste silno zabavljeni saborskim poslovima, ništa ne manje, smiem Vam samo dva redka dostaviti navlastito za to, da Vas pitam, hoće li se što izdati za proslavljenje tristogodišnjice Zrinjskoga. Ako se tome šta takova namierava izvesti, imao bi nekoliko uprav velevažnih depeša Mletačkoga poslanika onda u Beču o propadnutju Sigetskome o slavi Zrinjskoga.

Evo hvala Bogu potvrđeni su napokon uz toliki trud, navlastito Vaš i Strossmayerov, Akademija i Muzej,⁸² a valjda će biti doskora i Arkiv.⁸³ Znam da će te Vi u namiestjenju dotičnih činovnika za te zavode imati veliki upliv, te molio bi Vas, da ne zaboravite ni na mene, a to onda samo, kad bi ste me našli za što vrijedna i korisna. Siećam se, da me je Sabor hrvatski još g. 1861 predstavkom na cara predložio bio za ravnatelja muzeja, a mislim da nisam od onda u ničemu zaostao.⁸⁴

Bit će te čitali u podlistku Pozorovu raspravu Bogišićevu⁸⁵ o uređenju muzeja.⁸⁶ Misli se, da s njome teži prokrciti si put u Muzej. Odgovorio bi mu, ali ne bih htio da mi se

⁸² Akademija je dobila carsku potvrdu 4. ožujka 1866. na temelju pravila koja je izradio Hrvatski sabor, a istodobno su potvrđena i pravila Narodnog zemaljskog muzeja u Zagrebu koji je stajao pod zaštitom Sabora, a pod upravom Akademije.

⁸³ Zemaljski arhiv u Zagrebu postojao je i do tada, međutim trebalo je poraditi na njegovoj modernizaciji, odnosno zakonski urediti osnovne zadatke i pitanja stručnoga kadra. Upravo u doba dok Rački piše ovo pismo, Sabor je prihvatio zakonsku osnovu o Arhivu kao i Kukuljevićev prijedlog da ta institucija bude pod nadzorom Sabora (8. ožujka 1866.). Taj je zaključak kasnije izmijenjen pa je 1867. zaključeno da nadzor nad Arhivom imaju i Sabor i ban, a vladareva sankcija te zakonske osnove stigla je 1870. godine. Što se tiče kadra, Ljubić je očigledno ispio iz kombinacija u vezi s radnim mjestom arhivara, s obzirom na to da je natječaj za to mjesto raspisan tek nakon što su potvrđena pravila Arhiva (nakon 1870.), a on je u međuvremenu već postao pristav odnosno čuvar Narodnog muzeja. Privremeni arhivar od 1861. do 1871. bio je Albert Štriga, a potom je neovisno o službenom natječaju ban Koloman Bedeković postavio na to mjesto unionistu Franju Pogledića (A. Szabo, *Središnje institucije...*, II., str. 140-141). O tome opširnije vidi: Igor Karaman, *Zemaljski arhivari A. Štriga, F. Pogledić i J. Miškatović (Prilog historiji Državnog arhiva u Zagrebu 1861-1890)*, *Arhivski vjesnik*, sv. I, Zagreb 1958., str. 487-506.

⁸⁴ Prvi prijedlog da se Ljubić postavi za čuvara Nar. muzeja dao je V. Pacel 18. svibnja 1861. na Hrv. saboru, pozivajući Sabor da se "pobrine, kako bi se čuvarom muzeja namjestio g. prof. Šime Ljubić (...), radeći sada u pismohranama mletačkim, koji je svojim književnim radnjama dovoljno dokazao svoje sposobnosti" (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 50, bilj. 2174, citat iz: Smičiklas, *Život i djela*, str. 111).

⁸⁵ Baltazar Bogišić (1834.-1908.), pravnik, povjesničar prava i etnograf. Radio je u dvorskoj biblioteci u Beču, bio je prof. slav. prava u Odesi i crnogorski ministar pravde (1893.-1899.). Najveći dio njegova znanstvenog rada bio je usmjeren proučavanju narodnih slavenskih, posebno južnoslavenskih pravnih shvaćanja, ustanova i običaja (*Enciklopedija leksikografskog zavoda*, sv. I, Zagreb 1955., str. 530).

predbaci, da se bijem s njim za isti smier. Ona je razprava sasvim neumiestna i skorupna, a od ostaloga sve što ondje navadja, nalazi se malko obširnije raztumačeno u jednom rukovodniku francuzkomu, što sam imao pri ruci u Marciani mletačkoj. – Knjižnica Zagrebačka uz sav napor narodni i uz izpunjenje svih Bogišićevih želja za njezino obogatjenje, ostala bi ipak za dugo kao knjižnica od nijedne važnosti naprama onim velikih gradova; ona može da sada jedino obstojati kao pomoćnica, a ne samostalno ili načelnica; čim s druge strane Muzej sa malo troška mogao bi se u kratko učiniti gorostasnim po broju komada i po važnosti, jer nema u svietu bogatijega zemljišta u arkeološkom pogledu (izuzam Grčke i Rima) do Dalmacije a i ciele trojednice za predgrčki, grčki, rimski i srednji viek. Dosta bi bilo za nas otkriti grad stari Asseriju (Podgrađe kod Benkovca), ovaj novi Ercolano ili Pompei, koji ostaje uz skorup zemlje sasvim u svom prastarom izvornom obliku i sustavu, a onda imali bismo toga blaga do sitosti.

Molim Vas, izvolite dati ga kanoniku Fiaminu⁸⁷ moje rukopise o dubrovačkoj diplomatičkoj poviesti, koji su mi kod Vas, jer jih trebam za ovaj drugi svezak moga Ogladala, koji se tiska

Ostaje dubokim štovanjem i harnostju

Prepokorni sluga
Prof. Šime Ljubić

U Rieci 10/3 66.

P.S. Piše mi velepoznati g. Dr. Klaun Slovenac i Prof. kod više škole trgovačke u Beču, da bi se on rado bavio na korist jugoslavjanske Akademije i da ga u tom smislu preporučim kojemu uplivnom čovjeku u Zagrebu. Oprostite ako se usudjujem Vam ga predstaviti.⁸⁸

13. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Rogatec, 6.VII.1866.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/12)

Ljubić s oporavka u Rogatecu čestita Račkome na držanju na Ugarsko-hrvatskom saboru u Pešti, a i zahvaljuje mu zbog imenovanja za člana Akademije.

⁸⁶ Radi se o raspravi B. Bogišića "O preuređenju narodnog muzeja u Zagrebu" izašloj u *Pozoru* god. V, Zagreb 1866., br. 80, str. 1-3; br. 81, str. 1-3; br. 82, str. 1-2; br. 83, str. 2 (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 415, bilj. 3655).

⁸⁷ Ivan Fiamino, kanonik i riječki župnik, bio je namješten na mjesto biskupskoga gimnazijskog povjerenika 1867. godine (*Izvješće o kraljevskom višem gimnaziju u Rieci koncem godine školske 1867/8.*, Zagreb 1868., str. 48 i *Schematismus venerabilis perpetuo per aequalitatem unitarum Segeniensis et Modrusiensis, seu Corbaviensis diocesium cleri pro anno 1867.*, str. 11).

⁸⁸ Radi se o slovenskom povjesničaru, povjesničaru književnosti, geografu i političaru Vinku Ferenju Klaunu (1823.-1875.). Poput Ljubića istraživao je u Mlecima, a radio je i u zadarskoj gimnaziji. O njemu više vidi u: *Slovenski biografski leksikon*, knj. 1, Ljubljana 1925.-1932., str. 466-469.

Velečastni Gospodine!

Evo me u Rogatcu još od 3 t. m., gdje sam došao, da se malko oporavim od bolesti željudca, koja me od više mjeseca teško slabi.

Dopustite mi, da Vam naprije čestitam na prevelike zasluge, koje ste stekli skoro i na diplomatskom polju u Pešti, junački branec prava naše domovine. Naša će poviest u svojoj knjizi zabilježiti Vaše ime zlatnimi slovi.⁸⁹

Uza to dužnost mi je sveta izkazati Vam moju najtopliju zahvalu i harnostju na moje naimenovanje za člana jugoslavjanske Akademije.⁹⁰ Znam dobro, da mi je taj odlični dar čisto potekao od same Vaše milosti, a ja ću iz sve snage tražiti to si pouzdanje Vaše neoskvrnjeno sačuvati.

Tamo će ovih dana gospodična Koda iz Rieke, koja se prepravlja u zavodu milosrdnih sestara, da postane učiteljicom, položiti izpit. Molim Vas, izvolite ju primiti u Vašu zaštitu.

Čuo sam, da će te i Vi za koi dan ovamo, da se od dugoga truda malko oporavite. Dao bog, da to bude, ako li ne, onda ću svakojako tamo doći za malo, da Vam se poklonim.

Vaše Milosti
Prepokorni sluga
Sime Ljubić

U Rogatcu 6/7 66.

14. Pismo dr. Franje Račkoga Šimi Ljubiću, Zagreb 26.V.1867.

(DAZ, OŠLJ, sign.: 11/VIII, br. 369)

Rački piše Ljubiću o razlozima kašnjenja svečanog otvorenja Akademije, o formiranju komisija po razredima, kao i o svojemu sudjelovanju u tome.

⁸⁹ Riječ je o putu Franje Račkog u Budimpeštu od travnja do lipnja 1866. u sklopu regnikolarne deputacije koju je izabrao Hrvatski sabor, a koja je trebala dogovoriti zajedničke poslove s Mađarima. Rački je argumentirano i uporno dokazivao kako Hrvatska prema Mađarima ima pravo priznati samo one zajedničke poslove koji su se mogli izvesti iz Pragmatičke sankcije. Pregovori su međutim, bili prekinuti zbog početka rata između Austrije i Pruske (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 96 i Jaroslav Šidak – Mirjana Gross – Igor Karaman – Dragovan Šepić, *Povijest Hrvatskog naroda 1860-1914*, Zagreb 1968., str. 28).

⁹⁰ Ljubić je bio potvrđen za člana JAZU 1866. godine. O tome svjedoči pismo bana Šokčevića Ljubiću od 9. svibnja 1866. (Pederin, *Život*, str. 111). Upravo je Rački u tome odigrao značajnu ulogu jer, kako piše Smičiklas: "Ljubića preporučaše najviše Franjo Rački koji je s udivljenjem gledao (...) njegove zbirke iz mletačkoga arhiva" (Smičiklas, *Život i djela*, str. 191). Detaljnije o Ljubićevu izboru za člana Akademije, o okolnostima koje su do toga dovele vidi: Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 49; Pederin, *Život*, str. 111; Kosta Milutinović, *Jugoslavenska akademija i dalmatinski preporoditelji, Mogućnosti*, sv. 10, br. 7, Split 1963., str. 768-769, 774-775.

Prijatelju!

Oprostite ćete mi što Vam nisam odmah odgovorio na vaše pismo; ta znate, da se uz Sabor malo može prijateljski dopisivati.

Najprije vam iskrena hvala na vašoj meni uz toli Slavna učenjaka posvećenoj knjizi i čim dospijem, naumih o njoj koju napisati i preporučiti ju.⁹¹

Veoma bi mi bilo žao, da nas Vi i Bakotić ostavite. Ustrpte se, ako iole možete, ta valjda neće biti u nas uvijek ovako. Osobito Vi počekajte malko; jer ja mislim da biste mogli u Zagreb doći, da kako, ako vas je volja, čim se uredu naši zavodi, bud muzej, bud knjižnica, a to bi moglo biti još ove godine.⁹²

Možebit ćete se čuditi, zašto se akademija neotvara. Mi smo bili tako zamislili, da se ona tečajem Sabora oko 15 t. m. svečano otvori. U to ime gotove su sve predpriprave. Kada bi ju bio otvorio naš pokrovitelj a bili bi da kako pozvani svi pravi članovi. Pokrovitelja poslaše u Pariz. On mi pisa iz Beča, da bez njega otvorimo akademiju. Svi ovdješnji akademici misle ovako: neka započme djelovanje akademije t. g. neka se razredne sjednice čim prije drže, časopis i djela izdavaju itd; nu Svetčana skupština da se kreće dojučega mjeseca, kada će i pokrovitelj moći ovamo doći.

Ovdješnji pravi članovi dogovorili su se po razredih, što da se radi, a dogovoreno priobćiti će se, kada vi drugi ovamo dodjete. U I razredu priobćiti će se, da se sastave dvije komisije, jedna jezikoslovna za izdavanje starih pisaca hrvatskih, i za sakupljanje gradiva za velik rječnik, druga povjestna za izdavanje historičkih spomenika. U ovu doć ćete da kako i Vi. S toga bilo bi dobro, da od svojih rukopisa one izaberete i poredate, koje bi se kano cjelina za sebe možebit već dala štampati.⁹³

Imam vam primjetiti, da će se sastaviti takodjer komisija iz historika i jurista za izdavanje statuta, zakona, sabora itd. Mislite o svem tom. Razumjeva se, da će vam akademija djelo nagraditi.

Mi smo preuzeli upravu imetka akademičkoga, s glavnicom matice, koja će se pridružiti, imat ćemo do 280.000 for.

Na dalje – ako Vas je volja ovih praznika poći u mletački arhiv ili kamo drugamo, akademija može vam dati trošak itd. Ove godine i onako nećemo mnogo trošiti – a novci

⁹¹ Ljubić je svoje djelo "Pregled hrvatske poviesti" posvetio slavnomu njemačkom povjesničaru i arheologu Teodoru Mommsenu i Franji Račkome (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 67).

⁹² Ovakva obećanja o zaposlenju u nekoj od institucija pod upravom Akademije Ljubić je imao već prije. I Kukuljević ga pismom od 30. svibnja 1866. poziva da dođe u Zagreb, ističući kako je to njegova želja i njegovih književnih prijatelja da dođe u "centrum, budi u Muzeum budi u Arhiv" (Antoljak, *Miscellanea* II-IV, str. 158-159.).

⁹³ Materijal koji u ovom pismu Rački spominje Ljubiću uskoro će biti pripremljen i tiskan. Naime, sljedeće će godine Akademija na svojoj skupnoj sjednici 8. ožujka 1868. odlučiti da se o njezinu trošku izdaju Ljubićeve *Listine* te će tada njegov dugogodišnji rad po mletačkim i bečkim arhivima i knjižnicama dobiti svoje konkretno uobličene (S. Ljubić, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, knj. I, Zagreb 1868., Ljubićev predgovor, str. XII).

su za to, da se u književne svrhe troše. Hoćete li putni trošak, štono vam ga dugujemo, dići kada opet ovamo dodjete?

Društvo nar. doma izjavilo se je pripravnim predati nam tu kuću. Obećaste nam, da će se do skora "Stari kasino" prirediti za muzej.⁹⁴

Očekujemo razpust sabora. Onda ćemo započeti djelovanje akademičko, jer sada sve i onako gleda samo na Sabor.

Da nisam Saborom prepričen, bio bi išao u Moskvu.

Uzmite na uzdarje ovaj iztiskak mojega djelca o Rieci.⁹⁵

Pozdrav gg. Bakotiću, Kazaliu⁹⁶ i ostalim.

Vaš prijatelj
Franjo Rački

U Zagrebu 26 svibnja 1867.

15. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Rijeka, 24.IV.1867.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/13)

Ljubić izražava veliko žaljenje što je Rački maknut iz Namjesničkog vijeća. Piše mu i o tiskanju svojega "Pregleda hrvatske poviesti" i traži savjet za njegovu uporabu u školama. Izražava veliko ogorčenje prema upravitelju riječke gimnazije Mažuraniću koji ga, kako misli Ljubić, maltretira zbog dalmatinskog podrijetla.

Veleučeni Gospodine!

Kao munja iz vedra neba doleti nam viest, da ste odalečeni od Namj. Vieća; niti do dneva današnjega ne znamo si ovdje protumačiti tu samovoljnost sadašnje naše vlade. No usprkos svemu ufamo se Vas vidjeti do mala na sjajnije sielo, koje manjkati ne može mužu, koi je, kako Vi, toliko visoko umom i dielom posegnuo.

Ogorčenost našu ponješto je ublažilo potvrđenje Vaše za priedsjednika Akademije.⁹⁷ O tom sam i službeno obavestjen bio od g. Slossera. Ne znam pako, kada će mo doći

⁹⁴ Dotadašnji smještaj Muzeja u Narodnom domu nije bio odgovarajući pa je u tu svrhu bila određena palača *Kasina* u Demetrovoj ulici u kojoj je danas smješten Prirodoslovni muzej. O toj zgradi i muzeju vidi: Szabo, Osnivanje i razvoj Narodnog muzeja u Zagrebu između 1846. i 1873. godine, u: *Naš museum*, Zagreb 1996., str. 34 i bilj. 36.

⁹⁵ Radi se o djelu Franje Račkog *Rieka prema Hrvatskoj*, Zagreb 1867.

⁹⁶ Antun Pask. Kazali bio je Ljubićev kolega s riječke gimnazije gdje je predavao latinski i talijanski jezik te propodeutiku. Bio je i savjetnik biskupije dubrovačke (*Izvištje o kraljevskom višem gimnaziju u Rěci koncem godine školske 1864/5.*, Rijeka 1865., str. 21).

⁹⁷ Rački je smijenjen s mjesta školskog nadzornika pri Hrv.-slav. namjesničkom vijeću, ali gotovo istodobno potvrđen je za predsjednika Akademije, 15. travnja 1867. (Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 95). O tom smjenjivanju vidi i nepotpisani članak: Dr Franjo Rački, *Pozor*, god. VI, br. 88, Zagreb 1867., str. 341.

do glavne siednice akademičke.⁹⁸ Molim Vas, da, ako je bude, te i mene za nju uztreba, neka me pozove g. Slosser kroz Namjest. Vieće, koje bi mi u isto doba moralo dozvoliti dopust za koi dan u tu svrhu, jer ako me pozovete neposriedno, ravnatelj Mažuranić neće me nikako odavde pustiti ni za jedan dan.

U što je amo stigla viest o Vašem odalečenju, uprav se tada dogotovilo tiskanje moje poviestnice hrvatske. Ta viest me potaknu, da Vam ovo djelce posvetim; a da ne bi rekli, da tim namieravam demonstraciju praviti, predstavio sam ime moga prijatelja Mommse-na. To sam sve odlučio i zgotovio na prječac, toga radi nisam ni Vas ni njega, kako sam morao, za ovlašćenje zamolio. Oprostite mi tu pogriješku, i izvolite primiti i knjigu i pos-vetu drugovoljno.⁹⁹

Neznam, bili ova knjiga (izvadak iz Ogljedala, koga se II svezak sada štampa) podob-na bila za srednje zavode. Prigibljem Vam ovdje i drugi komad za g. Jagića,¹⁰⁰ te molim Vas, savietujte me, jeda bi ju mogao za tu svrhu vladi predložiti.

Umoljen, poslao sam Gavriloviću ono spomenika, što sam imao o Stiepanu malomu Crnogorskomu.¹⁰¹ Mole me još iz Biograda, da jim na pravi put doveden [!, T.L.] spomenike srsbske Šafarikom izdate u Glasniku iz Arkiva Mletačkoga, ali za sada ne ostaje mi vri-
mena.

Nasilje ovoga ravnatelja Mažuranića više podnieti nemogu. Navlastito od kada sam postao članom Akademije na svake me načine zakida i tlači. A i Bakotića ništa manje od mene prizire. Što smo Dalmatinci, to je dosta, da nas progoni, jer on mrzi i golo ime dal-matinsko; a na to ga hrabri i onaj drugi dalmatinožderac Vončina¹⁰² s njihovimi pristaši.

⁹⁸ Glavna Akademijina sjednica, kojoj je unatoč problemima s dobivanjem dopusta na riječkoj gimnaziji, ipak pribivao i Ljubić, održana je 28. srpnja 1867. (*Rad JAZU*, knj. I, Zagreb 1867., str. 275).

⁹⁹ Radi se o posveti njegova djela "Pregled hrvatske poviesti" (vidi bilj. 91).

¹⁰⁰ Unatoč lošoj kritici koju je dobio za prvi dio *Ogljedala*, Ljubić šalje svoj novi uradak Jagiću pa je očigledno kako je i dalje s njim bio u dobrim odnosima. Njihova prepiska i suradnja nastavit će se i dalje (vidi: Pederin, *Život*, str. 115-116), a njihove će nesuglasice i oštre riječi očigledno ostati samo na razini stručnih neslaganja. Stječe se opći dojam da je njihova pomalo romantičarska zanesenost i iskrena želja za znanstvenom istinom često dovodila do žestokih kritika koje su upućivali jedan drugome i tako stvarala krivu sliku o njihovim odnosima.

¹⁰¹ Radi se o jednoj zbirci isprava koju je Ljubić prepisao iz mletačkog arhiva i darovao ju Srpskom učenom društvu koje ju je izdalo pod naslovom: Spomenici o Šćepanu Malom, *Glasnik srpskog učenog društva*, knj. 2, Beograd 1870. (Smičiklas, *Život i djela*, str. 206).

¹⁰² Nejasno je iz kojih razloga Ljubić ovako piše o razlozima mužnje Antuna Mažuranića i njegovih pristaša prema Dalmatincima na riječkoj gimnaziji. Tu spominje i Vončinu. Riječ je o Ivanu Vončini (1827.-1885.) u to doba riječkom podžupanu i jednom od najaktivnijih članova Narodne stranke u vrijeme održavanja Sabora 1861. Godine 1863. priključuje se onoj struji narodnjaka koja se izdvojila u Samostalnu narodnu stranku, a koja se zalagala za teritorijalnu cjelovitost hrvatskih zemalja i rješenje državno-pravnih pitanja u savezu s Bečom (Vera Ciliga, Ivan Vončina, *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 8, Zagreb 1971., str. 532). Iako nisam uspjela pronaći stvarnu potvrdu ovakvih stavova Antuna Mažuranića i Ivana Vončine prema Dalmatincima, moguće je da su oni, koji su se najžešće zalagali za pripojenje Dalmacije i ostalih hrvatskih krajeva Banskoj Hrvatskoj, bili ogorčeni na sve Dalmatince općenito zbog jake autonomaške struje u to doba u Dalmaciji, koja nije dopuštala aneksiju Dalmacije Hrvatskoj.

Pomaga jim g. Jurković, njihovo čedo, koi ne nalazi ni mene ni Bakotića vredne, da budemo potvrđeni za učitelje, akoprem već šest godina ovdje služimo, i nikada ni najmanje opomenuti. Naravno da mnogi dalmatinac, kad bi znao, kako se vlada hrvatska ponaša s nama dvama, koji smo sami iz Dalmacije u službi hrvatskoj, nebi rado pristao na državno sjedinjenje. Mi dva dakle odlučismo čim prije izbjegnuti samo da zdrave glave odnesemo. Ja sam već od nekoliko tjedana zamolio miesto na italijanskoj gimnaziji tršćanskoj, a Bakotić na zadarskoj. Želimo si ta miesta, jer znamo, da Mažuranić u taji srčeno nam radi o glavi. A i u obtužbi proti Trdini,¹⁰³ koju sam cielu pročitao i njeke izvadke izcrpio, bio nas zapleo, no srieća po njega, da je on sam spise te sramotne obtužbe uništio. Virujte mi, da nezadovoljstvo riečko poteklo je dosta i s njegova ponašanja. Bezuman i neotesan, neima ni najmanje sposobnosti za ravnatelja, a preveliku jamačno za redarstvenoga pletkara. Bude mu biografije iz moga pera u drugom svezku Ogledala, samo da uzbjegnem.

Ovdje nam je danas došao Čeh. Čekalo ga nješto kupljene svietine, i njeKOJI zanešenjaci. Vilo se i nekoliko trobojnih magjarskih zastavica. Ništa se još nezna o njegovih namierah. Riečanom takovim ne dopada se, što ne zna italijanski.¹⁰⁴

Ostajem sa štovanjem

Vaš prepokorni sluga
Sime Ljubić

Rieka 24/4 67

16. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Rijeka, 21.VII.1867.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/14)

Ljubić obavještava Račkoga o svojem dolasku na prvu Akademijinu svečanu sjednicu.

Velečastni Gospodine!

Dobio sam Vaš poziv, te Mažuranić dozvolio mi, pokle sam našao šuplenta, da pođem na svečanu siednicu. Odavde ću krenuti na put, ako ne bude s koje strane zaprieke (jer ovdje sve je sada moguće od hipa od časa), još 23 u podne. Ne znam programa; no ako potriebito i umiestno bude, pripravio sam za čitanje jednu razpravicu o jednom nad-

¹⁰³ Janez Trdina (1830.-1905.) bio je jedan od najviše oporbenih slovenskih pisaca starije generacije. Diplomirao je povijest i zemljopis u Beču, a predavao je na gimnaziji u Varaždinu i Rijeci. Još od vremena Bachova apsolutizma postaje dio oporbe protiv austrijske valsti u slavenskim zemljama. U sukob s ravnateljem riječke gimnazije Antunom Mažuranićem dolazi zbog njegova oportunitizma prema austrijskim vlastima te nakon što ga je ovaj potkazao vlasti 1866. biva otpušten iz službe. Drugu polovinu života bavio se etnologijom obilazeći teren i skupljajući narodno blago. (Tone Potokar, *Abecedni prikaz ličnosti i Bilješka o piscu u: Trdina, Bachovi Husari*, str. 278, 289-290).

¹⁰⁴ Ljubić tu piše o dolasku gradskog povjerenika mađarona Eduarda Csécha u Rijeku 1867. godine. O njegovoj politici u Rijeci 1867. godine vidi bilj. 110.

pisu rimskom dosta važnom, gdje natuknujem, što se do sada uzradilo i kako bi valjalo paziti na učuvanje i klasičkih starožitnosti.¹⁰⁵

To sam si uzeo za dužnost javiti Vam, od ostaloga u sriedu doću umah 25 Vami.

Ostajem s harnostju i štovanjem

Prepokorni
Prof. S. Ljubić

U Rieci 21/7(?) 67

17. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Beč, 2.X.1867.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/15)

Ljubić izoještava Račkoga o koleri u Mlecima, o svojemu radu u bečkoj c. k. knjižnici, o boravku u Parizu i radu u tamošnjim knjižnicama te materijalu koji je pronašao u njima; piše mu i o raspisu natječaja za mjesta u Muzeju, za koji on nema pri sebi potrebnu dokumentaciju te o otpuštanju profesora iz hrvatskih gimnazija.

Velečastni Gospodine!

Usljed Vašega lista od 22/9 namirio sam podučavatelja Vašega sinovca učenika I. razreda sa 16 for., kojimi je bio sasvim izplaćen za prošlu školsku godinu. Ugibljem Vam dočtčnu namieru. Podučavatelj bio je Forenbacher a ne Šwab, kô što ste pisali.

Moja odluka da podjem prieko praznika u Mletke nije se mogla izpuniti, pošto uprav koncem kolovoza kolera onda se bješe silno pojavila, a nije ni danas jošte prestala. To me naklonilo, da sklonim u Beč, gdje se u c. k. knjižnici nalazilo još jedno 20 izvještaja mletačkih dalmatinskih knezova, koje sam želio prepisati, da tako sasvim dopunim svoju veliku sbirku takovih spomenika. Prošav u Beč, nadjoh prigode, koja me povela da krenem u Paris na izložbu. Putovao sam dakle celi prošli miesec, te stopram jučer preko Praga vratih se u Beč. U Parizu 4 dana posvetio sam proučenju naših rukopisa u ondješnjih knjižnicah, te sam se osviedočio, da ono, što kaže Marsand glede dvaju poviestih Tome Arhuidjakona nije drugo nego puka izmišljotina. Što je za njega veća Tomina poviest u c. k. knjižnici, to je puki prevod latinske na italijanski jezik.¹⁰⁶ U knjižnici Arsenalskoj¹⁰⁷ našao sam i prepisao vrlo važnih podataka za biografiju Mark. Antuna Dominisa.

¹⁰⁵ Prema zapisniku te svečane sjednice održane 28. srpnja 1867., Ljubić na toj sjednici nije čitao niti jednu svoju raspravu (*Rad JAZU*, knj. I, Zagreb 1867., str. 27-62 i 275).

¹⁰⁶ Najvjerojatnije se radi o Antoniju Marsandu, francuskom autoru iz prve polovine 19. stoljeća. Međutim, o kojoj je ovdje raspravi riječ, nisam uspjela saznati.

¹⁰⁷ Tu instituciju u kojoj je prepisao građu za svoje rasprave o Markantunu de Dominisu Ljubić naziva Carska knjižnica Arsenala u Parizu (*Rad JAZU*, knj. X, Zagreb 1870., str. I i *Starine*, knj. II, Zagreb 1870., str. 196, 204, 214) i Knjižnica pariške oružane (*Rad JAZU*, knj. X, Zagreb 1870., str. 138).

Danas mi je ukazao Bogišić razpis natječaja na muzejska mjesta,¹⁰⁸ a taj natječaj traje samo do 20 tekućega. Bio sam odlučio, da ću se natjecati za ta mjesta, ali sada neznam kako da činim, jer predamnom nemam sve priloge, koje zahtjeva onaj razpis. Navlastito mi manjka universitetska knjiga iz koje se vidi, da sam arheološki stvari ovdje u Muzeju sustavno učio. Zato neznam, bili mogao za sada podneti molbenicu, a kasnije iz Rieke, kad se ondje vratim novom molbom priposlati moje priloge. Izvolite me za vrieme o tom milostivo obavijestiti. Čini mi se, da bi mogao podpuno zadovoljiti svakomu zahtjevu onoga raspisa.¹⁰⁹

Još u Pragu čuo sam, da je već odstranjeno iz hrvatskih gimnazija do 16 profesora, a ovdje opet čujem, da je to samo prvi snop, a da će za tim doći i drugi. Neznam jedali se nalazim u prvom; ako li ne, a onda teško da ne budem u drugom. Bilo kako mu drago, Rieka više nije za me,¹¹⁰ te moram da tražim svakako kudkome sklonište, bilo to i van Austrije –

Gosp. Atala¹¹¹ sutra će doći u Beč, a odavde će u Zagreb.

Ako mi pišete, izvolite upraviti list na Bogišića i c. k. Knjižnici, gdje se i ja svaki dan nalazim.

Ostajem sa štovanjem i harnostju

Prepokorni sluga

Sime Ljubić

U Beču 2/10 67

¹⁰⁸ Natječaj za mjesta u Narodnom muzeju u Zagrebu trajao je od 4. rujna do 20. listopada, a izašao je i u dnevnom tisku (*Narodne novine*, god. 42, br. 204, Zagreb 1867., *Agramer Zeitung*, god. 42, br. 230, Zagreb 1867. i *Wiener Zeitung*, Beč rujana 1867., br. 211).

¹⁰⁹ Uvjet natječaja bio je, uz poznavanje hrvatskog jezika, i potvrda o stručnosti na polju prirodoslovne ili arheološke struke. Ljubić je iskreno smatrao da ispunjava uvjete natječaja, dokazujući u svojoj molbenici za taj natječaj svoju stručnost: "U Beču izučio je pri c. k. sveučilištu po najnovijih propisih tečaj za sveobću povjest, i uz slied položena izpita bio potvrđen učiteljem povjestničko – zemljopisne struke za cilu gimnaziju. Akoprem povjestnički predmet zauzima i arheološki, podpisani je ipak u isto doba polazio napose i c. k. dvorski Muzej, i predavanja, koja je tu držao ondješnji ravnatelj Prof. Arneth, da se tako ne samo znanstveno nego i praktično uputi u poznavanje i poredjvanje starina. Suvremeno je slušao i onda stoprv zametnuta starodiplomatička predavanja g. Prof. Sickela i svakdano malo ne polazio c. k. dvorski tajni arhiv i dv. Knjižnicu." (Luetić, Šime Ljubić, str. 220. Ljubićeva molbenica nalazi se u AHASU, fond: registratura Akademije, 59/1869.).

¹¹⁰ Nimalo optimističan stav Šime Ljubića o vlastitoj budućnosti u Rijeci, u kojoj je nakon nagodbe započela izrazita mađarizatorska politika, razumljiv je i opravdan. Premda Ljubić nikad nije aktivno sudjelovao u radu nijedne stranke, niti se politikom javno bavio, sva njegova djelatnost na znanstvenom i kulturnom polju upućuje na njegovu jasnu sklonost i opredijeljenost prema onoj narodnjačkoj politici kojoj je pripadao čitav krug hrvatskih intelektualaca okupljenih oko Akademije, Račkoga i Strossmayera. O situaciji u Rijeci u to doba koja nije bila nimalo povoljna za one profesore na riječkoj gimnaziji koji su bili iste političke orijentacije kao i Ljubić, piše Milivoj Metozorana: "...radom zloglasnog mađžarona, gradskog povjerenika Cseha, strahovitog kroatofoba, nahuškani plaćenići učestali su s napadajima i demonstracijama protiv Hrvata. Naročito su god. 1867. mađarski agitatori organizirali vandalski napadaj na hrvatsku gimnaziju i tada su u njoj uništeni udžbenici i namještaj" (Milivoj Mezorana, Borba hrvatske gimnazije u Rijeci, *Rijeka – Zbornik*, Zagreb 1953., str. 52š, a o tome vidi i Rački, *Politička povijest grada Rijeke*, Rijeka 1907., str. 43-44).

¹¹¹ Vjerojatno se tu radi o Martinu Hattali (na str. 59 navodi ga pod prezimenom Hatala). Riječ je o slovačkom lingvistu Martinu Hattali (1821.-1903.), profesoru slavenske filologije na Praškom sveučilištu i od 1867.

18. Pismo dr. Franje Račkoga Šimi Ljubiću, Zagreb 10.X.1867.¹¹²

(DAZ, OŠLJ, sign.: 11/VIII, br. 370)

Rački poziva Ljubića da se prijavi na natječaj za mjesto u Muzeju i s oduševljenjem čeka njega i Brusinu kao stručnjake za rad u Muzeju. Piše mu i o muzejskoj zgradi (Starom Kasinu) te mu daje naputke da se raspita po inozemnim takvim institucijama o uređenju muzejskih zbirki. Nagovještava mu izdavanje povijesnih spomenika.

Štovani prijatelju!

Vrativši se iz Djakova kući nadjoh toliko pisarije, a od dva tri dana posjeti mi toliko vremena zapremplaju, da vam tek sada odgovoram na pismo od 3 t. m.

Najprije blagodaram na dobroti, što isplatiste Forenbachera. Želite li odmah u Beč novce? ili da vam jih u Zagrebu izručim?

Vi možete tražiti koje mjesto u muzeju i bez priloga, a u molbenici možete obećati, da ćete te priloge, kojih sadržaj možete naznačiti, kašnje iz Rieke priposlati. Do sada se nije nitko prijavio, nu – kako mi Sam pisa – prijavit će se za mjesto pristava prirodoslovnoga zemljak vam Brusina,¹¹³ koga nam sa svih strana hvale. Ja nedvojim, da ćete dobiti mjesto; nam će pače veoma milo biti, dodjete li u našu sredinu, jer akademike ionako raztjeravaju. Gledajte dakle odmah poslati molbenicu na akademiju. – Što se vremena namještenja tiče evo kako stvar stoji: “Stari kazino” priređuje se već mjesec dana za muzej. Ljudi od graditeljstva uvjeravaju me, da će prostorije biti gotove do 15 studenoga; ali bojim se da će se djelo zavlčiti do konca rečenoga mjeseca. Mi ćemo dogovorno s nam. viećem mjesta popuniti tako, da dotično osoblje bude ovdje, kada se sbirke prenašale budu u nove prostorije. To će dakle teško biti prije 15 studenoga. Mi bi smo imenovali i prije, kada bi vieće plaće doznačilo n. p. od 1 studenoga. U ostalom ja ću ovieh dana porazgovoriti se s dotičnim referentom, pak ću vam prijaviti.

Nadamo se ipak, da možete već ovdje biti na novom mjestu polovicom stud. – Mi ćemo se u ostalom toga držati, da ako se za sva tri mjesta neprijave strukovnjaci, da jedno ostane nepopunjeno; samo da si nesposobnjaka nezaprtimo za vrat. Dva već hvala bogu imamo: Vas i Brusinu, od kojih može se naš muzej nadati napredku. Prem znam, da ste vi na te stvari mislili, sporazumite se ipak sa vještaci u Beču, kako bi prema znanosti najsgodnije bilo urediti naše arheološkičke sbirke, kao što su: numismatička itd.

dopisnom članu JAZU (*Enciklopedija leksikografskog zavoda*, sv. 3, Zagreb 1958., str. 341 i Szabo, *Središnje institucije*, sv. II, str. 135).

¹¹² Ovo pismo citiraju Pederin (*Život i djela*, str. 112) i Antoljak (*Hrvatska historiografija*, str. 110).

¹¹³ Špiro Brusina (1845.-1908.), zoolog, primljen je u zagrebački Narodni muzej u isto vrijeme kad i Šime Ljubić na mjesto pristava prirodoslovnog odjela. Kasnije postaje predavač na Mudroslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, ravnatelj Zoološkog muzeja, a bio je i prvi predsjednik Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja (*Enciklopedija leksikografskog zavoda*, sv. 1, Zagreb 1955., str. 649). Više o Š. Brusini i njegovu odnosu s Ljubićem u Muzeju vidi u: Luetić, Šime Ljubić, str. 245-246.

Pače ogleđajte se i za najsgodnije (ali ne presjajne) ormare itd. da ovamo dodjete s gotovom osnovom.

Drago mi je što nastavljate svoju arhiv. studiu. Kada ovamo dodjete dogovorit ćemo se, kako bi akademija mogla izdavati "monumenta" historijska. Molim vas, ako imate prilike, savnjajte izdanje Kararino¹¹⁴ listine pod A (u arak. capit [!, T.L.])¹¹⁵ s motivom. Listina je vele važna; ali na nekoliko mjestih sigurno pogrešno štampana ili prepisana.¹¹⁶

Molim vas takodjer, da pitate Miškatovića:¹¹⁷ kako da neprima "moskovskija vjednost", jer opet ovamo dolaze. Neka učini shodne naredbe. Inače ja sam pripravan primati jih i dalje; nu cienim, da bi od koristi bile Pozorovoj redakciji.

Mi ćemo vašu razpravu štampati u I svezku akad. časopisa, koj se sada doštampava. Pozdravite gg. Bogišića, komu ću ovih dana pisati, Miškatovića i ostale.

Primite izraz moga štovanja

Vaš prijatelj
Franjo Rački

U Zagrebu 10 list. 1867.

19. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Beč, 15.X.1867.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/16)

Ljubić sa zadovoljstvom obavještava Račkoga da je poslao molbu na natječaj za mjesto u Muzeju. Objašnjava mu ukratko svoje planove o uređenju Muzeja. Piše i o tiskanju svojih mletačkih izvora.

Velečastni Gospodine!

Prekjučer dobio sam Vas velecienjeni list, te polak Vašega odobravanja još juče predao sam pošti moju molbenicu na Akademiju, kojom molim, da mi bude podieljeno mjesto čuvara u Muzeju Zagrebačkom, na što me je pozvao bio, kako Vam je poznato, i sam sabor od g. 1861. Ako do te srieće dodjem, te se tim oslobodim magjarske napasti, morat ću sve Vašoj milosti i ljubavi prepisati.

Na ono što mi velite, da se sporazumim sa vjestaci u Beču, kako bi prema znanosti najzgodnije bilo urediti arkeologičke sbirke, odgovaram, da sam na to pazio i u Parizu i u

¹¹⁴ Francesco Carrara (1812.-1854.), arheolog i povjesničar iz Splita. Bio je ravnatelj Arheološkog muzeja od 1842. do 1853. Vodio je intenzivna istraživanja na arheološkim lokalitetima stare Salone, a poznat je i po otkopavanju kršćanske krsionice. Napisao je niz rasprava iz područja arheologije i povijesti (Frane Bulić, Razvoj arheoloških istraživanja i nauka u Dalmaciji kroz zadnji milenij, *Zbornik Matice Hrvatske o tisućoj godišnjici hrvatskog kraljevstva*, knj. I, sv. I, Zagreb 1925., str. 113-114).

¹¹⁵ Ljubić misli na djelo Francesca Carrare "Archivio capitolare di Spalato tratto dall' i. r. Archivio secreto di casa di corte di stato", Spalato 1844.

¹¹⁶ Listina o kojoj je riječ dio je građe koju je Rački objavio pod naslovom: Prilozi za zbirku srbskih i bosanskih listina, *Rad JAZU*, knj. I, Zagreb 1867., str. 124-163.

¹¹⁷ Josip Miškatović (1836. – 1890.), publicist, književnik i političar, u to je doba bio urednik *Pozora*, a kad je taj list bio obustavljen, preselio se u Beč gdje je uređivao *Novi pozor* (M. Prelog, Josip Miškatović, *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka*, II. knjiga; Zagreb – bez god., str. 992).

Pragu, a dogovoriti ću se svakako i s ovdješnjim čuvarom Bergmanom,¹¹⁸ koji me rado vidi, i s mojim prijateljem Kelnerom činovnikom u istom c. Muzeju Bečkom. Nego se usudjujem to Vam samo primietiti, da uređenje jednoga Muzeja stoji prama stvarim, koje isti Muzej posjeduje, čega radi jedva po točnom razvidjanju i proučenju svega, što Zagrebački muzej ima može se naći na ustanovljenje obćih načela razredjenja. Uza to trebalo bi imati pri ruci barem njekeje kataloge poglavitijih muzeja, a i one arkeološke knjige, koje su od najpriješnje potrebe; uza to dobro razgledati prostorije, kakvoću spomenika i t.d., te po tom opredieliti pokretnine, najme ormare itd. po načinu, koji bi se slagao u isto doba i s ugodnim uređenjem i namještenjem starina i s ukusnim izgledanjem i samih prostorija. Toga radi, proučio tamošnje prostorije i spomenike najprije (ako me ta čast dopade), mogao bi onda za koji dan proći u Beč, gdje bi kupiti mogao najnužnije knjige, i dati po ustroju pokretnina Bečkoga muzeja napraviti na prosto risarije za potrebite pokretnine Zagrebačkoga, te po tih risarija dalo bi se lasno načiniti jih u Zagrebu onako, ko što bi Vas bila volja glede cieni.¹¹⁹

Govorio sam g. Miskatovićem, koji Vas pozdravlja, te bi želio, da Vi pišete redakciji Moskovske Vjedomosti, neka listove za Vas upravlja na redakciju Pozora u Beču.

Pozdravlja Vas Bogišić i kaže mi, da Vam je poslao onu listinu, koju je savnao Fiedler.¹²⁰ Jasam već davno prepisao sve najznatnije listine tajnoga Arkiva, koje je Karara u svom Arkivu Spljet. Kaptola samo naznačio. Izvornici one zbirke većim dielom bili su povraćeni Spljetskomu Kaptolu, a od tih ostaju ovdje u Arkivu samo Cmel-ovi¹²¹ prepisi.

Usudjujem se to Vam još dodati glede tiskanja mojih spomenika, da bi ne bez koristi bilo i radi njih da se ja preselim u Zagrebu, jer drugčije težko bi se dalo u Zagrebu jih tiskati, pošto bi trebalo, da popravitelj tiska poznade dobro nariječje mletačke prednjih doba, što je i u samih Mletcih mučno naći. S druge strane treba nastojati, da i akademička izdanja budu i u izvanskom licu što točnija i ugledna –

Izvolite me, pokle prodje rok natičaja, obaviestiti o stanju stvari. Ostaje harnostju i štovanjem

¹¹⁸ Josef von Bergmann (1796.-1872.), povjesničar i filolog. Bio je kustos numizmatičke i antičke zbirke u bečkom Carskom muzeju, a od 1863. i ravnatelj muzeja. Bio je član austrijske Akademije znanosti (*Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950*, vol. 1, Graz - Köln 1957., str. 74).

¹¹⁹ Ljubić je, dakle, već prije rješenja natječaja za muzejskog namještenika počeo s pripremnim radnjama za uređenje Narodnog muzeja u Zagrebu. Vjerojatno je, vjerujući Račkome koji ga je sam nagovorio da pošalje molbenicu, očekivao da će dobiti posao u Muzeju.

¹²⁰ Josef von Fiedler (1819.-1908.), austrijski je arhivist koji se ponajviše bavio gradom vezanom za slavensku povijest, koristeći se svojim poznavanjem slavenskih jezika. Radio je u Državnom arhivu u Beču, a bio je i zamjenik ravnatelja tog arhiva od 1880. godine. Bio je i neredoviti član Austrijske akademije znanosti (*Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950*, vol. 1, Graz - Köln 1957., str. 312).

¹²¹ Josef Chmel (1798.-1858.), austrijski je povjesničar i arhivist. Radio je u bečkom Državnom arhivu, kao zamjenik ravnatelja te vladin savjetnik. Bio je i član bečke Akademije znanosti. Najviše se bavio istraživanjem austrijske srednjovjekovne povijesti. (*Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950*, vol. 1, Graz - Köln 1957., str. 145).

Vaš prepokorni sluga
Sime Ljubić

U Beču 15/10

P.S. Zaboravih priljepiti bularinu na mojoj molbenici. Molim Vas, ako nje treba, metnuti ju.

20. Pismo dr. Franje Račkoga Šimi Ljubiću, Zagreb 8.XI.1867.¹²²

(DAZ, OŠLJ, sign.: 11/VIII, br. 371)

Rački objašnjava Ljubiću kakva je situacija među akademikima u Muzejskom odboru u vezi s izborom muzejskoga čuvara s obzirom na sve prijavljene kandidate. Ponaјviše zbog Vukotinovića, mјesto čuvara ostat će nepopunjeno, a Ljubić bi bio izabran za prvog pristava ali koji bi obavljao čuvarske poslove.

Štovani prijatelju!

Na vaše cijenjeno pismo od 2 t. m. odgovor sliedi:

U posljednjoj skupnoj sjednici odlučeno je: da se sastavi odbor, sa dva člana iz svakoga razreda, koj će pregledati molbenice svih natjecatelja za muzejska mјesta, pak obrazloženi predlog učiniti akademiji. Što prije nije učinjeno razlog vam je taj, što priredjenje novih prostorija za muzej, koje bi imalo gotovo biti 1, onda 15, jedva (?) [!, T.L.] bude gotovo 30 t. m. a naše oblasti teško bi prije doznačile plaću imenovanomu osoblju.

Sada je dakle stvar u ruci odbora, koj će tečajem ovoga mјeseca skupnoj sjednici predlog učiniti. Nu mogu vas obavijestiti kako većina akademika misli. Za čuvara molili ste vi, Vukotinović i dr. Špor. [!, T.L.] za pristave sijaset, ali nijedan sposoban osim Brusine i nekoga Müllnera Slovenca, koj je nješto u "Zukunftu" pisao o uredjenju muzea. O posljednjem neće valjda ni govora biti iz mnogih razloga. Jamačno će dakle imenovan biti Brusina za pristava prirodoslovca.¹²³

Mi povjesnici i jezikoslovci volili bismo, da kod muzea budu dva arkeologa t.j. čuvar i pristav; ali prirodoslovci rado bi imali takodjer čuvara, pak misle, da ovo mјesto ostane izprašnjeno, dok se prijavi sposoban prirodoslovac, osobito geolog. Na dalje – skoro nitko ne bi rado imali Vukotinovića, a opet ne bi ga htjeli simpliciter zabaciti.

Stoga misli se taj put ovako obići taj tjesnac:

mјesto čuvara neka ostane nepopunjeno, imenovati Vas za prvoga pristava s funkcijom čuvara, a Brusinu za drugoga, prirodoslovca pristava.

¹²² Ovo pismo citira Pederin (Život, str. 112).

¹²³ Više o ovom natječaju, kandidatima i kasnijoj Ljubićevoj potvrdi na mјesto pristava, odnosno čuvara, vidi u: Luetić, Šime Ljubić, str. 220-225.

Nitko ne sumnja u vaših sposobnostih – ali misli se, da bi se tim načinom iztisnulo, a opet neuvriedilo Vukotinovića. Osim pako, kada se muzej uredi i prijavi (možebit već na godinu) mlađji sposoban arkeolog, ostaje srediti mjesto čuvara, što vam ja i ostali prijatelji želimo, i o čem ćemo nastojati.

Molim vas, da mi odmah prijavite, jeste li tom kombinacijom zadovoljni i naime da sada primite mjesto 1ga adiuncta s funkcijom čuvara koj se nebi imanovao. Drugi bi bio Brusina. U početku bi vam plaća bila 900 for., ali akademija bi izposlovala vam nagradu za poslove čuvarske. Osim toga neimajući posla sa školom, mogli biste prirediti za štampu mletačke rukopise itd.

Vaše arkeološkičke crtice štampane su;¹²⁴ nagrada doznačena 40 for. po tabaku.

Hektorović¹²⁵ predan je odboru, koj će izraditi osnovu, kako da se stari pisci izdaju.

Očekujući od vas odgovor ostajem

Vaš prijatelj
Rački

U Zagrebu 8/11 1867.

PS. Ako pristajete na ovaj prijedlog, možete biti međ nami već, nadam se, u prosincu o. g.

21. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Beč, 12.XI.1867.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/17)

Ljubić obavještava Račkoga da će prihvatiti njegovu ponudu o namještenju kao prvoga muzejskog pristava. Ne skrivajući svoje razočaranje takvim rješenjem natječaja, ponajviše poradi Vukotinovića, čiju nesposobnost naglašava, vjeruje u obećanje Račkoga da će biti ipak s vremenom postavljen za prvoga muzejskog čuvara.

Velečastni Gospodine!

Liepa Vam hvala na velecijenjeni list od 8/11, kojim ste mi javili, kako li stoje sada stvari s popunjenjem mjesta na Zagrebačkom Muzeju. Vi velite, da s obzira samo ne uvriediti Vukotinovića a ipak iztisnuti ga od čuvarstva, za kim hlepi, misle Akademici, da mjesto čuvara za sada ostane nepopunjeno, da ja primim medjutim mjesto prvoga pristava s funkcijom čuvara, a da će mi te pako s ostalimi prijatelji nastojati, da mi bude, možebit već na godinu, podjeljeno mjesto prvoga čuvara.

¹²⁴ Već u prvom Akademijinu Radu tiskana je Ljubićeva rasprava "Arkeološkičke crtice" (Rad JAZU knj. I., Zagreb 1867., str. 164-173).

¹²⁵ Ljubićeva biografija Petra Hektorovića pod naslovom "Život Petra Hektorovića sa testamentom pjesnikovim" izašla je u uvodu knjige koju je napisao "Pjesme Petra Hektorovića i Hanibala Lucića", a koju je izdala Akademija u svojim *Starim piscima*... 1874. godine (*Stari pisci hrvatski*, sv. VI., Zagreb 1874.).

Naravno to nije sbilja veledično za me, pošto Vukotiniović nema zakonite sposobnosti za ono mjesto, barem u smislu proglašavanja natječaja, kô što sam osiegaran bio u Beču od onih, koji ga dobro znadu; čim s druge strane ja sam zahtjevanimi dokazi oskrbljen, a što je po mom mnienju važnije, još g. 1861 po saboru odabran bio za ovo mjesto.¹²⁶ Mogao bi još dodati o mojih osobitih okolnostih, no rado sve ostavljam, da Vam moj odgovor bude jasniji i točniji.

Uzdajući se dakle podpuno u Vaša obećanja i osiegaranja za budućnost, odlučio sam, dragovoljno za sada primiti mjesto prvoga pristava s funkcijom čuvara, s plaćom od 900 for. uz nagradu za poslove čuvarske; no samo bi želio to, da Akademici blagoizvole imati obzir na položaj, u kom bi se našao glede premjestjenja stana. Ovdje u Rieci kako Vam je poznato, držim stan o sebi; te sada, pokle sam se sasvim iztrošio na mom putovanju u Pariz, nebi bio nikako u stanju doplatiti velike troškove, koji su neobhodno potrebiti za prenešenje knjiga, pokuštva i td. Molio bi dakle, da mi bude dovoljna potpora u to ime odredjena, te, ako je moguće, i u muzejalnoj sgradi dozvoljen mali stan, ako li ne badava, a no barem uz jevtin najam.

Glede Hektorovića, pisao sam kući, neka mi dobiju i pošalju što bolji i stariji prepis jedne drame i nekajih pjevka crkvenih, koje su po Šafariku iz njegova pera potekle; a uvodni članak bit će doskora spravan.

Ostajem štovanjem i harnostju

Vašeg Gosp.a
Prepokorni sluga
Sime Ljubić

U Rieci 12/11

22. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Rijeka, 2.XII.1867.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/18)

Ljubić javlja Račkome da je primio dekret o imenovanju muzejskim pristavom; piše mu i o nekim problemima u vezi s preseljenjem i kompliciranim otpuštanjem iz riječke gimnazije.

Poštovani Gospodine!

Dobio sam najprije telegraf od g. Prof. Mesića, zatim list od g. Hatale sa viestju, da sam imenovan bio pristavom kod narod. zem. muzea, a evo u ovaj par primih i dotični

¹²⁶ Lj. Vukotiniović bio je već prije, od 1855. do 1862., kao tajnik Gospodarskog društva koje je upravljalo muzejem u vremenu dok nije postao zemaljski zavod, "privremeni čuvar celoga muzeja i knjižnice". Zanimljivo je vidjeti što o svojem glavnom konkurentu piše Ljubić: "Za Vukotiniovićeva ravnanja, (...) njekeje su prirodoslovne sbirke ne samo sve većma razvile, nego su bile i većim dielom uredjenje, prem i tada ne temeljito... S druge strane sbirke arkeologičke i knjižnica, neimajući u upravi ni jednog skrbnika, ostadoše sasvim zapuštene..." (Ljubić, Narodni zemaljski muzej u Zagrebu, *Viestnik Narodnog Zemaljskog Muzeja*, Zagreb 1870., str. 12).

dekret od strane sl. Akademije. Mislim da izreka ovdje pridodana, da ću se pokle tamo dodjem sporazumiti o daljem djelovanju, no čuje [!, T.L.], da će mi povierena biti i funkcija čuvara, kô što me Vaša Milost osigurala u zadnjem pismu.

Što mi za sada najviše otegotčuje dolazak jest to, da neznam, hoću li dobiti stan u zgradji muzea; što bi dakako i za me i za sam muzej bilo od velike koristi. Svakojako valjalo bi mi se stana nabaviti prije moga odlazka iz Rieke, jer drugačije morao bi ovdje ostaviti moje pokućstvo uz trošak, te kašnje opet se ovamo povratiti, da ga tamo svedem.

Javio sam moje naimenovanje ravnatelju Mažuraniću, neka bi me čim prije službe riešio, a on je umah to telegrafirao Namjest. Vieću. Mučno da me on odmah odpusti, jer već nam manjka jedan učitelj, a nije moguće ni naći jednoga, koi bi mogao sve moje predmete priuzeti, najme poviest u VI. VII. VIII. staroslavenski u VII. VIII., italijanski u VII. VIII. Toga radi valjalo bi, da Vaša Milost podupre kod Jurkovića moj odpust.

Ne znam kako da Vam se zahvalim na podieljenu mi milost, koja mi čisto od Vas potekla. Ufam, ne samo da nećete se kajati, što ste me tako blagodariti izvolili, nego da ću si mojim dubljim ponašanjem i dielovanjem sve to veću ljubav i milost u Vas steći –

Očekujuć dva Vaša slovca kao napatuk za moje ravnanje, ostajem harnostju i što-vanjem

Prepokorni sluga
Sime Ljubić

U Rieci 2/12 67

23. Pismo dr. Franje Račkoga Šimi Ljubiću, Zagreb 2.XII.1867.¹²⁷

(DAZ, OŠLJ, sign.: 11/VIII, br. 372)

Rački javlja Ljubiću i službeno rješenje natječaja za mjesto čuvara i pristava Muzeja koje je donešeno na sjednici Muzejskog odbora, te mu iznosi i pojedinačne stavove članova odbora o tom pitanju.

Štovani prijatelju!

Danas imate primiti dekret imenovanja za muzealnoga pristava. Za vaše ravnanje imam to priobćiti.

Čuvara mjesto ostade izpražnjeno. Za pristava imenovani ste vi i Brusina. Odbor (Matković, Jagić, Veber,¹²⁸ Muhić,¹²⁹ Schlosser,¹³⁰ Šulek¹³¹) zaključio najprije, da se za sada

¹²⁷ Ovo pismo citira Pederin (Život, str. 112).

¹²⁸ Adolf Veber Tkalčević (1825.-1889.), filolog. Slavistiku i latinski završio je u Beču. Predavao je na zagrebačkoj gimnaziji čiji je bio i ravnatelj 1860.-1867. Od 1867. član je JAZU. Priredio je nekoliko čitanki i pisao gramatike hrvatskoga i latinskog jezika za srednje škole. Autor je prve sintakse književnog jezika u Hrvata (*Skladnje ilirskoga jezika*, Beč 1859.). Pisao je znanstvene rasprave o jeziku i stilu (Lj. Jonke, Adolf Veber Tkalčević, *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 8, Zagreb 1971., str. 469).

(radi Vukotinovića) nitko ne imenuje čuvarom mislio je, da nije vlastan predložiti Vas za pristava, jer da vi toga mjesta netražite; s toga neka se nov natječaj razpiše. Ovo dočuvši dao sam ja očitovanje, da sam vlastan iz vašega pisma očitovati, da vi, u onom slučaju ako se za sada nebi popunilo mjesto čuvara, bili bi voljni primiti i mjesto arkeol. pristava s nadom, da će vam se mjesto čuvara podieliti čim svojim radom dokažete svoju potpunost. Nu ni ovo očitovanje, tobož uvjetno, nije se većini odbora svidjelo dovoljno. S toga ostali (ne svi) većina kod prvoga predloga. Glavno oponenti bijahu Veber i Schlosser. Ali u sjednici od 29 t. m. na pobijanje moje, prof. Muhića, Matkovića i Šuleka, taj predlog je pao i Vi ste jednoglasno izabrani za pristava. U toj skupnoj sjednici nije se moglo poći dalje. Ja dakle sada mislim tako: da vi ovamo dodjete čim prije, onda će se muzej formalno predati akademiji, a ova će vam, kano prvomu pristavu, povjeriti djelokrug čuvara. To ćemo mi drugi izraditi. Prekjučer dogovorih s referentom Jovanom Jurkovićem, koj mi reče, da će vam se odmah plaće doznačiti i akademiji predati uprava muzea, te novce unutar godišnjega proračuna (prieko 5000 for.). Ja sam u tom primitku telegrafovao Brusini u Zadar.

Tako vidite, da se kod nas mora osvajati korak po korak. Ja mislim, da Vas sve to nebi imalo zabuniti. Vi ćete naći ovdje nekoliko iskrenih štovatelja i prijatelja, a ostalim ćete dokazati svoje vrline.

Prostorije za nov muzej jesu skoro gotove. Sbirke mogu se odmah, čim oba dodjete prenositi. Ove zime imat ćete posla s uređivanjem – a na ljeto moć ćete ekurzije arkeologičke praviti. Škole nećete imati, pak ćete moći više raditi na polju književnom, i ovdje si nješto zaslužiti. – Ja mislim, da se posvema preselite ovamo, prije da kako ovdje stan nadjete, onda date dovesti svoje stvari. – Kao što rekoh, korak po korak. Tako vam je u nas u svem.

¹²⁹ Pavao Muhić (1812.-1897.), pravnik. Predavao je na Pravoslavnoj akademiji u Zagrebu (1835.-1871.) koje je bio i ravnatelj (1850.-1871). Nakon toga imenovan je predstojnikom vladina odjela za bogoštovlje i nastavu (1871.-1881.). Godine 1866. postaje pravim članom JAZU, a 1888. i njezinim predsjednikom. Bio je zastupnik Pravoslavne akademije u Hrvatskom saboru 1861., 1865.-1867. Na Saboru 1861. bio je na strani Samostalne narodne stranke, a kasnije na strani Narodne stranke (Szabo, *Središnje institucije*, sv. II., str. 246).

¹³⁰ Josip Schlosser (1808.-1882.), liječnik i prirodoslovac. Završio je medicinu u Beču. Po dolasku u Hrvatsku radio je kao liječnik u raznim mjestima, ali je istraživao hrvatsku floru i faunu. Svojim prirodoslovnim zbirkama sudjelovao je u utemeljenju Narodnog muzeja u Zagrebu (Ljudevit Ilijanić, Josip Schlosser, *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 7, Zagreb 1968., str. 173).

¹³¹ Bogoslav Šulek (1816.-1895.), publicist i prirodoslovac. Studirao je filozofiju i teologiju u Bratislavi. U jeku narodnog preporoda dolazi u Hrvatsku te postaje urednik Gajevih *Narodnih novina*. Uređivao je i list *Branislav* u Beogradu. Od 1849. do 1850. bio je jedini urednik *Slavenskog juga*. Za vrijeme Bachova apsolutizma nije se mogao baviti političkom publicistikom. Od 1858. do 1865. uređuje i *Gospodarski list*, a nakon pada apsolutizma sudjeluje u pokretanju *Pozora*. U vrijeme Schmerling-Mažuranićeva sustava zastupa politiku opozicijske Narodne liberalne stranke. Godine 1866. imenovan je članom JAZU i od tada se posvećuje znanstvenomu i književnom radu. Od 1874. do smrti bio je prvi tajnik Akademije (Šidak, Bogoslav Šulek, *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 8, Zagreb 1971., str. 273-274)

Mislim da ćete imati u muzeu najviše posla s numizmatikom; jer je ona sasvim neuređjena.

Očekujući od Vas odgovor ostajem

Vaš prijatelj
Franjo Rački

U Zagrebu 2/12 1867.

24. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Rijeka, 5.XII.1867.¹³²

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/19)

Ljubić duboko zahvaljuje Račkome na svemu što je učinio za njega u vezi s natječajem te ga još moli pomoć u vezi s ubrzanjem postupka za otpuštanje iz škole i s tim u vezi njegove nazočnosti prilikom čina otvorenja Muzeja te nalaženja stana u Zagrebu.

Prečastni Gospodine!

Jučer sam dobio Vaše cijenjeno pismo od 2/12, kojim ste me blagoizvolili obavijestiti, kako se zbilježio moje naimenovanje za pristava nar. zem. muzea. S njega vidim jasno, da, da nije bilo Vas, uz toliko zaprieka nebi nikako dobio bio, za sada barem, ni to mjesto kod pomenuta muzea, te zato moja zahvalnost napram Vam i onim, koji su Vas u tom izvojevanju podpomagali, dakako sve to veća postaje.

Vi bi ste rado imali, da ja čim prije tamo dodjem, jer bi se onda muzej odmah formalno predao akademiji, koja bi mi, kao prvomu pristavu i povierila dielokrug čuvara. Kako sam Vam prekjučer javio, obznanio sam ravnatelja Mažuranića, da sam dobio dekret, kojim sam naimenovan bio za muzej. pristava, i da moram čim prije otići. On mi odgovori, da će umah telegrafirati Namj. Vieću, neka mu pošalju drugoga mjesto mene. Dobro bi bilo dakle, da Vi tamo kod Jurkovića pospiešite moj odpust, te čim bi mi to došlo, mogao bi umah doći u Zagreb, da obavim ono što Vi želite, a uz to, ako nije moguće da dobijem stan u zgradji muzealnoj, da si ga drugomo priskrbim. Kašnje pako vratio bi se u Rieku po moje stvari. Valjda mogao bi medjutim Jurković i dozvoliti mi dopust za malo dana –

Izvolite mi dakle pismom ili telegrafom javiti, što Vam se u tom za bolje vidi da radim, a moja će biti dužnost Vaše naloge izpuniti.

Ostajem s harnostju i štovanjem

Vaše milosti
Prepokorni sluga
Prof. S. Ljubić

U Rieci 5/12 67

¹³² Od ovog pisma sačuvan je i koncept (DAZ, OŠLJ, sign.: 11/VIII, br. 374). Tekst koncepta i pisma je identičan.

PS. U ovaj par kaže mi g. Ravnatelj, da je dobio od Namjest. Vieća telegram, kojim mu se nalaže, da me ne odpušća dok ne dodje ovamo meni zamienik. Teško da ga nadju, te tim moj odpušt mogao bi se na dugo odgoditi. Uslied toga rješjenja Mažuranić nebi mi dao ni za 8 dana dopust, da tamo idjem te se vratim. Zato ako se to formalno predanje Muzea Akademiji mora odmah dogoditi, valjalo bi da mi izposlujete kod Jurkovića barem dopust na osam dana. Svakojako, mislim, treba da ja budem prisutan tomu formalnomu predanju, jer kad bi samo Bružina bio, moglo bi pako ravnanje zavoda ostati pri Bružini, a to bi nečastno bilo za me i nesnosno. Mislim da ovo zapletenje proizlazi s izvješća Mažuranićeva, uzprkos naredbi Namj. Vieća na njega, da ove godine primi ne samo ure koje ga po zakonu idu (8-10 na tjedan) kao ravnatelja, nego još koju više, nije htjeo uzeti nego samo 4 sata na tjedan. Očekujem Vaš napatuk ili pismeno ili brzojavno.

25. Pismo dr. Franje Račkoga Šimi Ljubiću, Zagreb 7.XII.1867.

(DAZ, OŠLJ, sign.: 11/VIII, br. 373)

Rački piše Ljubiću o nekim detaljima u vezi s preseljenjem u Zagreb i o kupnji Kollerove zbirke za Muzej.

Štovani prijatelju!

Prem ste već u prijašnjem mojem pismu od 2 t. m. primili odgovor na svoje pismo od 5 t. m. to vam ipak u kratko opet odpisujem kako sledi:

Govorio sam u nam. vieću radi vas. Ovdje mi rekoše, da se strpite za kratko vrijeme, jer su prisiljeni dozvati jednoga kandidata na vaše mjesto iz Beča. Čim on dodje, bit ćete riješen službe na gimnaziji.

Ja dakle ovako mislim:

Budite mirni glede privremenoga ravnanja muzea. Ako Brusina dodje prije vas, on će ovdje razvidjeti prirodoslovne sбирke, tražiti si stan itd. Kada vi dodjete, prijavit ćemo nam. vieću, koj će onda izaslati punomoćnike svoje, putem kojih predat će akademiji muzej. Onda će započeti vaša djelatnost. Ja mislim, da bi to moglo biti do božića ili najkasnije do nove godine. Kada ovamo dodjete, potražite si stan, jer u muzeju imade stan samo poslužnik ili pazikuća. Ili možebit vam Mesić stan našao? Lasno ćete si naći dvie, tri liepe sobe. Sada si dajte dovesti sve svoje stvari iz Rijeke, da na dva mjesta neplaćate. Ja mislim, kada bi vi uzeli dopust i opet na Rieku vratili, imali biste dvostruki trošak.

Ostalo ćemo za vas ovdje skrbiti. I književnom radnjom možete si svake godine koju stotinu zaslužiti; n. p. ako priredite za akademiju izvješća mletačka itd. Svakako ćete biti ovdje mirniji i svoj gosp.

Grofica Draškovička stavila se na čelo subskripcije za egipatski muzej bar. Kollera.¹³³ On je njezin prijatelj i traži 3000 for. Biskup je upisao 1000 for. Ta vrlo liepa sбирka vriedna

je mnogo više i kupit će se za naš muzej. Prem znadem, da imade za nas prećjih stvari, to mislim, da ne treba grofici volju kvariti. Neka kupi ovu sbirku, koja je bila ponuđena bečkomu muzeu; ali on već posjeduje takovih starina. Među tim, razmišljajte, kako ćete sbirke naše, imenito numizmatičku urediti.

Uvjeravajuć vas o svojem prijateljstvu jesam

vaš

Fr. Rački

U Zagrebu 7/12 1867.

26. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Mleci, 16.VIII.1868.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/20)

Ljubić izvoještava Račkoga o svojem radu u mletačkom arhivu, o preseljenju građe koju je namjeravao istraživati, o drugim stručnjacima koji rade u tom Arhivu i temama koje ih zanimaju.

Prečastni Gospodine!

Pišem Vam samo dva slova, da znate gdje se sada nalazim, te što radim, i moje namiere za ubuduće. Došav ovdje, sutradan podjoh u Arkiv, a kad eto mi kažu, da sve, što se i ma kako proteže na Dalmaciju i na Istru, te sve depeše poslanika mletačkih u Beču, Pacta, Commemoriale, Izvještja, Misti, Secreta consilii Rogatorum i td. sve bilo je grabežljivim načinom i uz vojnički moras strpano u sanduke i u Beč odpremljeno, ali da će sve biti do malo povraćeno na temelju pogodbe skoro u Firenzi sklopljene. Ništanemanje ostao sam ovdje do danas, da pregledam njeke neodnesene rukopise, i da se za nekoliko puta u moru okupam, a sutra namieravam otići u Rekoaro,¹³⁴ te ondje ostati ako nadjen stana, jer mi kaže prijatelj, da je množ tolika navrvila, da ljudi stoje u koli. Samo iz Dalmacije ima više od 400 osoba.

U Arkivu marljivo rade Mačusek i Lamanski,¹³⁵ ponajviše na rukopisih 17 i 18 stolietja. Lamanski skuplja spomenike uskotske, a neće u Dubrovnik ako mu neproduže do-

¹³³ Riječ je ovdje o egipatskoj zbirci baruna Franza von Kollera (1767.-1864.) koja je otkupljena za zagrebački Narodni muzej i koja je činila temelj njegove egipatske zbirke. Poticaj za otkup Kollerovih egipatskih starina za Muzej dala je 1867. grofica Elizabeta Drašković (1820.-1886.), supruga graditelja Narodnog doma Karla I. Draškovića. "Ona je najvjerojatnije bila s Kollerovima u prijateljskim odnosima. Premda je ravnateljstvo carskog kabineta za starine u Beču procijenilo zbirku na 4000 forinti (...) Kollerova se obitelj suglasila da zbirku proda zagrebačkome muzeju za 3000 forinti i to u tri rate: jednu trećinu je odmah dao biskup Strossmayer, drugu sama grofica Drašković, a ostatak su među sobom skupili rodoljubi na poticaj Franje Račkog" (Ivan Mirnik - Igor Uranić, Geneza Kollerove egipatske zbirke Arheološkog muzeja u Zagrebu, u: *Naš muzeum*, Zagreb 1996., str. 199 i 201.).

¹³⁴ Recoaro su toplice 42 km sjeverozapadno od Vicenze u Venetu.

¹³⁵ Vladimir Ivanović Lamanski (1833.-1914.), ruski slavist, profesor sveučilišta u Petrogradu, istaknuti slavenofil. Za našu historiografiju vrijedni su njegovi komentirani spisi iz mletačkih arhiva (*Secrets d'état de Venise, documents, etc. servant à éclaircir les rapports de la Seigneurie avec les Grecs, les Slaves et la Porte ottomane à la fin du XVe et au XVIe siècle*, 1884.) (*Enciklopedija leksikografskog zavoda*, sv. 4, Zagreb 1959., str. 505).

pust. U Arhivu nalazi se već od 8 mjeseca jedan magjar, italijanskomu jeziku dobro vješt, poslan od akademije peštanske. Drži dva pisara i prepisuje stvari, koje se tiču i ma koliko magjarske poviest. Ovih dana došla su mu još dva sudruga isto na trošak akademije, ali samo za vrieme praznika.

Münster knjižar primio mi je onu knjigu numismatičku, koju sam mu natrag donio. Predložio sam mu da mi dade Mionnet-a¹³⁶ za Muzej, da da ću mu dati za njega 700 franaka (miesto 750), sad trećinu, a ostalo na dva roka svaki od godinu dana. Odgovorio mi, da će na to promisliti. držim da će pristati. Mislim proći u Dalmaciju 20 rujna – Ako bi Vam što od mene trebovalo, do tada možete mi pisati u Mletke, samo izvani izvolite zabilježiti: raccomandata al Sig. Tomaso Jerković Caffè delle Nazioni.

Ostajem s harnostju i štovanjem

Prepokorni

Prof. Sime Ljubić

U Mletih 16/8 68.

27. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, Zadar, 16.IX.1868.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/21)

Ljubić piše Račkome o poteškoćama putovanja u Dalmaciju zbog političkih nemira, o svojem radu u mletačkom arhivu, kolegi iz Pešte, te nekim problemima u vezi s čitanjem spisa vezanih uz patarene.

Velečastni Gospodine!

Iz Rekoara prošao sam početkom tekućega u Mletke, gdje sam se samo malo dana zadržao, jer nenadjoh u arhivu onih sbirka, koje su najvažnije za našu poviest. Ove su jošte za rata od g. 1866 u Beč odnesene, no bilo je, ko što znadete, odavna ustanovljeno, da jih Austrija mora povratiti, a već je g. Gar,¹³⁷ ravnatelj arkiva, odputovao u Beč, da jih uzme i na svoje miesto prinese, što će se ovršiti početkom listopada.¹³⁸

¹³⁶ Riječ je o djelu Théodore E. Mionneta "Atlas de géographie numismatique", Paris 1838.

¹³⁷ Tommaso Angelo Gar (1808.-1871.) bio je ravnatelj gradske knjižnice u Trentu, zatim od 1862. do 1867. ravnatelj sveučilišne knjižnice u Napulju, a 1867. postaje ravnatelj generalnog arhiva u Veneciji gdje je radio na povratku građe koju su Austrijanci odnijeli iz mletačkog arhiva. Između ostalog, 1868. napisao je i djelo *Memorie dell' Instituto veneto di scienze lettere ed arti* (*Dizionario biografico degli Italiani*, sv. 52, Catanzaro 1999., str. 215-217).

¹³⁸ Godine 1866. bečka je vlada iskoristila ratnu situaciju te je naredila, ono što je već prije nekoliko puta pokušavala, da se građa iz mletačkog arhiva preseli u Beč. Tada se, kako piše Ljubić u predgovoru svojih *Listina*, "na vrat na nos sve, što važnijega bilo u arhivu, u sanduke strpalo i u Beč odvezlo. Mir pražki sve na svoje mjesto povrati, dapače po izjavi sadašnjega vrloga ravnatelja onoga zavoda T. Gara i više u arkiv došlo nego se očekivati moglo, jer i ono, što je od prije bilo u Beč odneseno, bi sada udvorno i pošteno arhivu povraćeno" (Ljubić, *Listine*, Ljubićev predgovor, str. VII-VIII).

Bit će Vam dobro poznato iz novina, da su nemiri Dalmacijom svestrano zavladaali, navlastito po odlasku Filipovića, kako nikada prije.¹³⁹ S toga mi ovdje prijatelji kažu, da je sadašnje moje putovanje sasvim neumiestno i nezgodno, te da nije ni neće, da bi mi moglo ožudjenim plodom uroditi. Ništa ne manje tjeram napried, barem da kušam. Iz Dalmacije povratit ću se u Mletke, da izpravim i popunim spomenike, koje se već tiskaju. Poslao sam već nešto toga gosp. Mešiću s primietbom da to popuni sa ono što stoji na stolu u mojoj kancelariji, ako mu volja korekturu nastaviti.

U arkvu mletačkom, ko što sam Vam pisao, radi kao izaslanik ministra Etveša¹⁴⁰ a za ugarsku akademiju njeki Mirče,¹⁴¹ a sada plaća do devet prepisaoca. Ovi su mu već izcrpili sve komade, koje se nalaze u depešah poslanika mletačkoga u Carigradu a tiču se Ugarske, i još mnogo toga iz Marciane i iz Korerova Muzeja.

G. Makašek tražio je, da iznadje, tko bi mu za Vas prepisao u Marciani onaj rukopis, koi se patarinskim krivovierjem bavi. Svi napori njegovi i Valentinellovi badava. Više jih pokušalo, da to izvedu, ali uz prvi redak radnju prekinuše. Meni se ipak čini, da bi mogao dakako uz veliku pomnju i polagano taj prepis do kraja izvesti, te kad se vratim u Mletke, ako mi bude vremena, nastojati ću tu Vam dužnost iskazati. Pismo je tvrdo izbijeno, a nema rieči nepokratjene i to na najskrajnji način.

U Lošinju kupio sam jednu veliku starinsku žaru i jednu manju, te jedan okamenjeni trup jako krasan. Zaveo sam dogovore za pobranje starina na Čresu [!, TL.].

Ako Vam što treba od mene, pišite mi u Zadru s preporukom na Antu Šimonića¹⁴² ili u Mletcih "nell' Archivio Generale di Frari".

Ostajem sa štovanjem i harnostju

Prepokorni
Sime Ljubić

U Zadru 16/9 68

¹³⁹ Nakon pada Schmerlingova režima 1865. godine i u Dalmaciji su nastupile promjene pa je autonomašima sklonoga generala L. Mamulu zamijenio kao namjesnik barun Franjo Filipović, koji se zalagao za jezičnu ravnopravnost. Međutim, centralna vlada nezadovoljna općenito njegovom politikom nije odobrila njegove odluke vezane za jezik pa on podnosi ostavku u kolovozu 1868. Zamjenjuje ga general Ivan Wagner koji je posvuda pomagao autonomašku stranku što je dovelo do pojačanog nezadovoljstva i nereda u Dalmaciji (Šidak – Gross – Karaman – Šepić, *Povijest*, str. 59-61 i Dinko Foretić, *Borba za ponarodivanje općina u Dalmaciji*, u: *Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri – Zbornik*, Zagreb 1969., str. 99 i 114).

¹⁴⁰ József Eötvös (1813.-1871.), mađarski književnik i političar. U kabinetu L. Batthyányja 1848. bio je ministar prosvjete, a nakon revolucije emigrirao je u München. Vrativši se u Mađarsku ušao je 1861. u parlament i zalagao se za politiku F. Deáka. Nakon Austro-ugarske nagodbe 1867. bio je ministar prosvjete u kabinetu G. Andrásyja te je stvorio temelje za moderno školstvo u Mađarskoj (*Enciklopedija leksikografskog zavoda*, sv. 2, Zagreb 1956., str. 589-590).

¹⁴¹ János Mircse von Barátos (1834.-1883.), mađarski povjesničar koji se bavio ugarsko-talijanskim političkim, znanstvenim i kulturnim odnosima srednjeg vijeka, ali i kasnijih razdoblja. Njegova građa objavljena je u seriji *Monumenta Hungariae Historica (Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950)*, vol. V, Wien 1975., str. 314-315).

¹⁴² Ante Simonić, sudski činovnik iz Zadra, bio je povjerenik zagrebačkog Narodnog muzeja i s njim je Ljubić često surađivao. Vidi u: Luetić, Šime Ljubić, str. 248.

28. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, s.l., 12.I.1874.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/22)

Ljubić piše o djelovanju muzejskog povjerenika Antuna Bogetića te o arheološkim nalazima na jednom vlastelinstvu kod Virovitice.

Prečastni Gospodine!

Muzealni povjerenik u Rumi Gosp. Bogetić¹⁴³ duh. pomoćnik, na koga se obratih (pošto mi je do znanja bilo došlo, da ondje u Petrovcu se izkopavaju statue i napisii), neka nastoji da se sve skupi za ovaj muzej – odgovori mi, da on bere sve za Preuzv. biskupa Strossmayera, koj mu ovih dana poslao 20 for., a da će štogod i za muzej nabaviti. – U isto doba šalje mi ovdje prigibljenu molbenicu, tim da ju službeno podupremo na bana, pošto smiera s njom kao muz. povjerenik promaknuti korist našeg zavoda.

Ne znam jedali bi to shodno bilo, te izvolite me Vi o tom uputiti.

Iz Virovitice, gdje se skoro iznašlo sakrovište rimskih novaca i drugih predmeta, odgovorili su mi i poslali do 168 komada srebrnoga novca, te i upravitelj ondješnjega vlastelinstva kneza Schaumburg – Lippe gosp. Wop izvolio je ovamo poslati proučenje nekoliko važnih predmeta samo da se prouče za sada dok isti knez drugako neodredi. Medju ovimi jest jedan kamej, zlatna narukvica i jedan zlatni Gordianus od velike ciene. One prve novce moralo bi se odkupiti, i pošto G. Horvath već je težku na račun bio dao 2 for., ja sam mu to odmah poslao. Ne znam, bili mogao se neposredno obratiti na kneza Schaumburg – Lippe s molbom, da nam one dragocienosti pokloni.

Ovdje Vam šaljem namiru na 60 for. podpore za izložbu;¹⁴⁴ i uz ovu još namiru za 12 for. 68 nov. spadajuću na lanjsko moje putovanje u Samobor. Neznam hoćete li Vi i ovu radnju izplatiti, ili ću ju ja uvrstiti u moj račun.

Ostajem sa štovanjem

Prof. Ljubić

12/1 74

¹⁴³ Antun Bogetić bio je jedan od najmarljivijih povjerenika Narodnog muzeja u Zagrebu. O njegovoj djelatnosti i suradnji s Ljubićem vidi: Luetić, Šime Ljubić, str. 248 i bilj. 184.

¹⁴⁴ O kojoj se izložbi točno radi ne možemo sa sigurnošću reći. Naime, 1873. godine, prema Ljubićevu godišnjem izvještaju Akademiji (AHAZU-R, 22/1874.), u Narodnom muzeju nije bila održana nijedna izložba. Vjerojatno se radi o podmirenju troškova za Ljubićev put na Bečku svjetsku izložbu održanu te godine jer je upravo u svibnju 1873., kada je izložba i otvorena, Ljubić tražio sredstva za put u Beč (AHAZU-R, 75/1873.).

29. Pismo Šime Ljubića Franji Račkome, s.l., kraj 1893.

(AHAZU, OFR, sign.: XII A, 383/23)

Uz čestitke za Novu godinu, Ljubić moli Račkoga da mu pošalje honorar koji je dobio za njegov Index.

Presvietli i Visokoučeni Gospodine!

Primio sam u svoje vrieme Vaše velecienjeno pisam, na kom Vam moja najsrdačnija hvala.

Dopustite mi, da Vam čestitati mogu novu godinu, koja nam se primiče. U to ime želim Vam sve naokolo rajem cvalo, a svemu da bude kruna podpuno zdravlje, a tim da dobijete novih sila za borbe, koje Vas očekuju i na političkom polju, na kom ste već osvietlili lice, i narodno pravo junački obranili.

Blagoizvolite prigodom uzlazka do akademičkoga tavana osvrnuti oči na ormar, gdje su moje stvari. Vjerojatno, da na ljetu tamo dodjem, i tom prigodom i to uredim.

Glede moje nagrade za Index,¹⁴⁵ od koga sam dobio 12 iztisaka, molim Vas predpokorno, sveto držati dano mi svoje obećanje, da ćete mi je poslati koncem siečnja 1894, jer je uprav silno trebam. U toj nadi, a uvijek pripravan, da na svaku Vašu zapovied poslužim, ostajem

Vaše Presvietlosti
Prepokorni sluga
Prof. Sime Ljubić
akademik

¹⁴⁵ Riječ je o Ljubićeve radu: Index rerum, personarum et locorum in voluminibus I.-V., MSHSM, 24/1893.

Tihana Luetić

Correspondence of Šime Ljubić and Franjo Rački

Summary

In this work there is published the extant correspondence of Šime Ljubić and Franjo Rački from archival funds containing their legacies in the State Archive of Zadar and the Archive of Croatian Academy of Sciences and Arts in Zagreb.

After an introductory part, in which the previous scholarship on their correspondence and the circumstances of the period when it was written are briefly described, in this article their letters to each other are published in full text and with commentaries on persons and facts mentioned in them and explanations of unclear or insufficiently defined places.

All together, there are 23 letters of Šime Ljubić addressed to Franjo Rački and 6 letters of the latter to the former, describing several details regarding their scholarly activity, especially that of Ljubić, when writing to Rački – at that time an already established scholar and public person – with several requests and questions. This set of details, linked to his employment in the gymnasium of Rijeka, problems connected to editing and printing source collections of documents from foreign archives, and publishing of his own books and articles, as well as his election as a member of the newly founded Academy and his employment in the National Museum in Zagreb, his attitude towards his collaborators, his comments on other recent scholarly publications and so on, help to complete the image of Šime Ljubić as an indefatigable scholar in the field of editing historical sources.

This, hitherto unpublished, correspondence between Ljubić and Rački is a valuable source for more detailed study of mutual co-operation and scholarly activity of these two important Croatian scholars and cultural agents of the second half of the nineteenth century, who were, with a handful of others, major founders of modern historiographical thought, especially of its placing on scholarly foundations.

Key words: Šime Ljubić, Franjo Rački, cultural history, historiography, the nineteenth century